

ARCHEOLOGIENOTA

MERCHTEM - BRUSSELSESTEENWEG

J. CLAESEN, B. VAN GENECHTEN,
E. AUDENAERT & K. BOUCKAERT

FEBRUARI 2021

Titel

Archeologienota zonder ingreep in de bodem. Merchtem - Brusselsesteenweg

Auteur(s)

Jan Claesen, Ben Van Genechten,
Evelien Audenaert & Kevin Bouckaert

Projectnummer

2021A300

Plaats en datum

Kortenaken, februari 2021

Reeks en nummer

ARCHEBO rapport 2021A300
ISSN 2034-5615

© 2021 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijke toestemming van de opdrachtgever.

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	<i>Algemeen</i>	<i>4</i>
1.2	<i>Beschrijving onderzoeksopdracht</i>	<i>4</i>
1.3	<i>Doelstellingen</i>	<i>7</i>
1.4	<i>Randvoorwaarden.....</i>	<i>7</i>
1.5	<i>Onderzoeksvragen</i>	<i>7</i>
2	Huidige & toekomstige situatie	8
2.1	<i>Huidige situatie</i>	<i>8</i>
2.2	<i>Toekomstige situatie</i>	<i>11</i>
3	Bureauonderzoek	14
3.1	<i>Landschappelijke & bodemkundige situering</i>	<i>14</i>
3.2	<i>Archeologische en erfgoedkundige data.....</i>	<i>22</i>
3.3	<i>Historiek en cartografische bronnen</i>	<i>25</i>
3.4	<i>Archeologische verwachting</i>	<i>37</i>
4	Resultaten bureauonderzoek	38
4.1	<i>Algemeen</i>	<i>38</i>
4.2	<i>Beantwoording onderzoeksvragen</i>	<i>38</i>
4.3	<i>Samenvatting / assessment bureauonderzoek</i>	<i>39</i>
4.4	<i>Programma van maatregelen</i>	<i>40</i>
5	Bibliografie	41
6	Figurenlijst.....	43
7	Plannenlijst.....	44

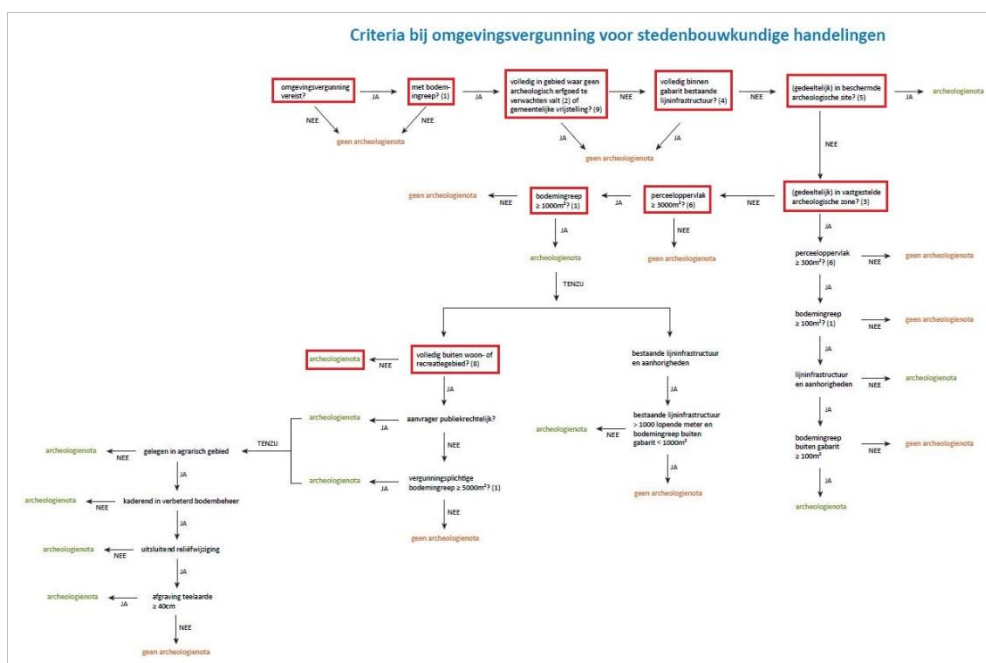
1 INLEIDING

1.1 ALGEMEEN

Bij het aanvragen van een omgevingsvergunning kan het zijn dat het toevoegen van een archeologienota aan de aanvraag verplicht wordt gesteld. De archeologienota wordt geschreven door een erkend archeoloog en bevat de resultaten van een archeologisch vooronderzoek en een advies voor vrijgave of eventueel vervolgonderzoek.

Het toevoegen van een archeologienota aan een omgevingsvergunning is afhankelijk van een aantal criteria:

- De totale oppervlakte van de percelen
- De oppervlakte van de geplande bodemingrepen
- De ruimtelijke bestemming van het terrein
- De ligging van het terrein binnen of buiten een archeologische zone of de site volgens de inventaris

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen

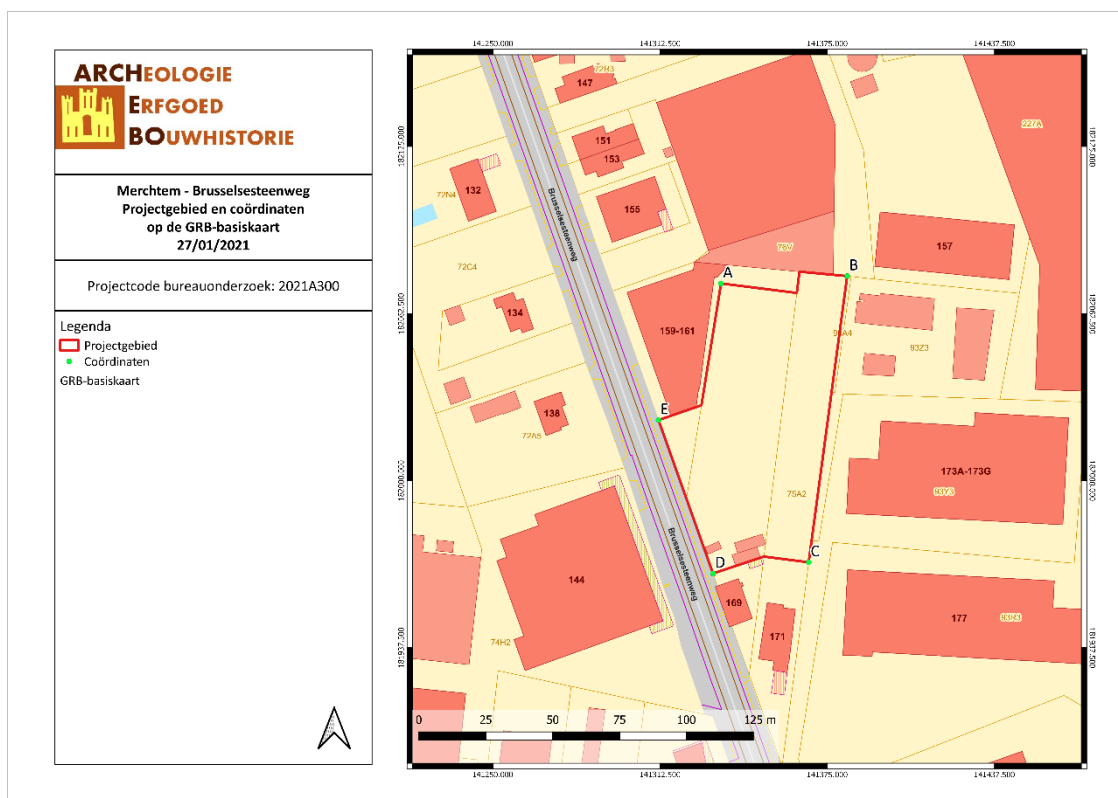
1.2 BESCHRIJVING ONDERZOEKSOPDRACHT

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de Brusselsesteenweg (zonder huisnummer) in Merchtem (Vlaams-Brabant). Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever een nieuw gebouw optrekken. Binnen het gebouw worden twee ruimtes voor detailhandel, twee industriële ruimtes, een kantoorruimte en drie appartementen voorzien. Rond de nieuwbouw wordt de bodem grotendeels verhard. In het noorden van het terrein zal een groene zone aangelegd worden. Het projectgebied is ca. 5 158,380 m² groot.

Aangezien de aanvraag voor een omgevingsvergunning na 1 juni 2016 werd ingediend, is een archeologienota evenwel vereist, zoals vastgelegd in het Onroerenderfgoeddecreet (art. 5.4.1, 5.4.2, 5.4.8 en 5.4.9). Het bureauonderzoek werd uitgevoerd in januari - februari 2021 onder leiding van erkend archeoloog Jan Claesen. In de onderhavige archeologienota worden de locatie van het terrein en de reeds uitgevoerde werken geanalyseerd. Deze informatie wordt samen met de resultaten van een archeologisch bureauonderzoek bestudeerd.

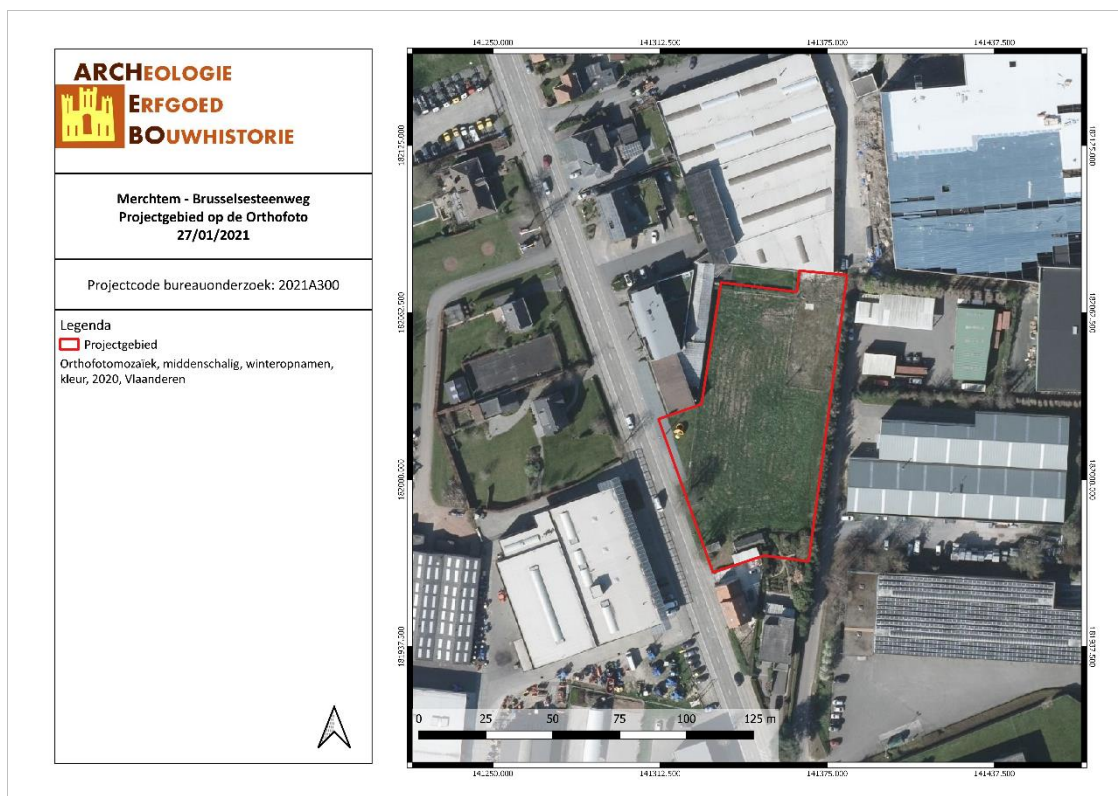
Administratieve fiche	
Naam site:	Merchtem – Brusselsesteenweg
Onderzoek:	Archeologienota zonder ingreep in de bodem
Ligging:	Vlaams-Brabant, Merchtem, Brusselsesteenweg (zonder huisnummer)
Kadaster:	Merchtem, afdeling 2, sectie I, perceelnummers 75A2 (deel), 75G2, 75H2 & 75L2 (deel)
Coördinaten:	A X 141.335.289.029.263
	Y 182.073.768.000.457
	B X 141.382.422.981.299
	Y 182.076.507.968.46
	C X 141.368.041.833.594
	Y 181.969.453.277.989
	D X 141.332.285.509.259
	Y 181.965.271.232.381
	E X 141.311.916.554.32
	Y 182.022.640.575.242
Uitvoerder:	ARCHEBO bvba Merelnest 5 3470 Kortenaken
Projectcode bureauonderzoek:	2021A300
Projectleiding:	Jan Claesen
Erkenningsnummer projectleiding:	OE/ERK/Archeoloog/2015/00014
Bewaarplaats archief:	Bij de opdrachtgever
Grootte projectgebied:	Ca. 5 158,380 m ²
Uitvoeringsperiode:	Januari – februari 2021
Reden van de ingreep	Optrekken nieuwgebouw met detailhandel ruimtes, industriële ruimtes, kantoorruimte en appartementen, aanleg nieuwe verhardingen en groene zone
Wetenschappelijke vraagstelling:	Het doel van deze archeologienota is een archeologische evaluatie van het terrein, de geplande werken en impact op het bodemarchief.
Termen Thesauri:	Bureauonderzoek, verstoring, slopen, stedenbouwkundig, Merchtem, industriële ruimtes, detailhandel, kantoor, appartementen

De onderstaande GRB-kadasterkaart en Orthofoto tonen het projectgebied op de meest recente stadskaarten en luchtfoto's.

MEBR/21/01/27/1 - Digitale aanmaak

Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/2 - Digitale aanmaak

Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2021)

1.3 DOELSTELLINGEN

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

1.4 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een uitgesteld onderzoek aangezien de bestaande bebouwing in eerste instantie gesloopt moet worden vooraleer archeologisch onderzoek mogelijk is. De nutsleidingen zijn eveneens nog aanwezig en bevinden zich op een ongekende locatie en houdt hierdoor een veiligheidsrisico in. De sloop (werken aan de fundamenteën, onder het maaiveld) van de aanwezige bebouwing mag enkel uitgevoerd worden onder begeleiding van een erkend archeoloog.

1.5 ONDERZOEKSVRAGEN

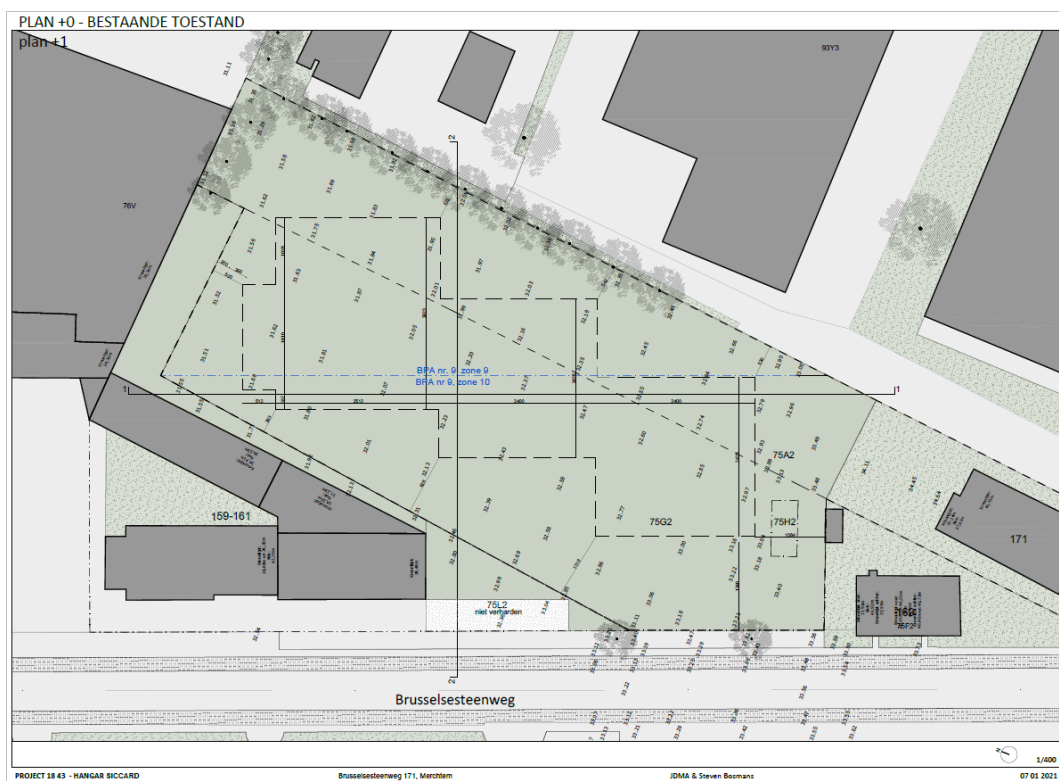
Tijdens het bureauonderzoek dienen op zijn minst onderstaande vragen beantwoord te worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*
2. *Welke info is er nog te vinden over voormalige constructies op het terrein?*
3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van historisch kaart- en bronnenmateriaal?*
4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

2 HUIDIGE & TOEKOMSTIGE SITUATIE

2.1 HUIDIGE SITUATIE

Het projectgebied ligt aan de Brusselsesteenweg (zonder huisnummer) in Merchtem (Vlaams-Brabant). Het terrein bestaat uit weiland. In het noorden van het terrein staan enkele bomen. Volgens het gewestplan ligt het projectgebied binnen woongebieden met landelijk karakter en bufferzones.

Figuur 4: Bestaande toestand (initiatiefnemer, 2021)

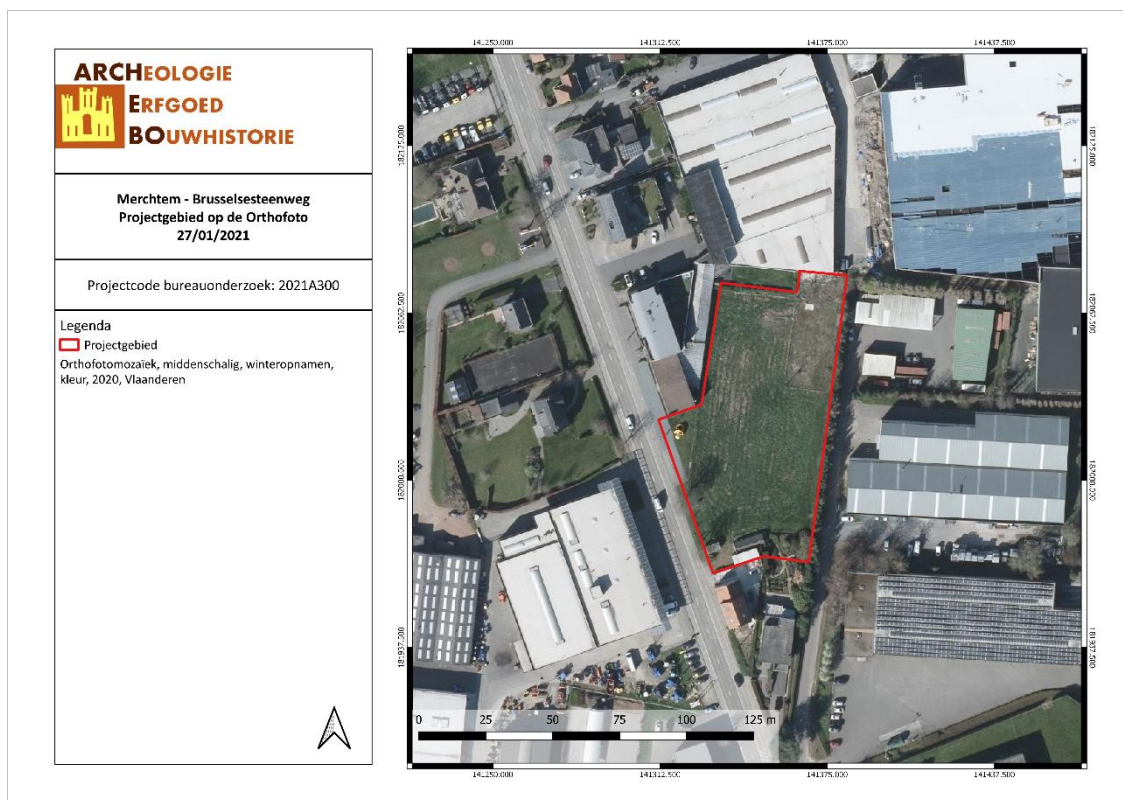
Figuur 5: Bestaande toestand (initiatiefnemer, 2021)

Figuur 6: Bestaande toestand (initiatiefnemer, 2021)

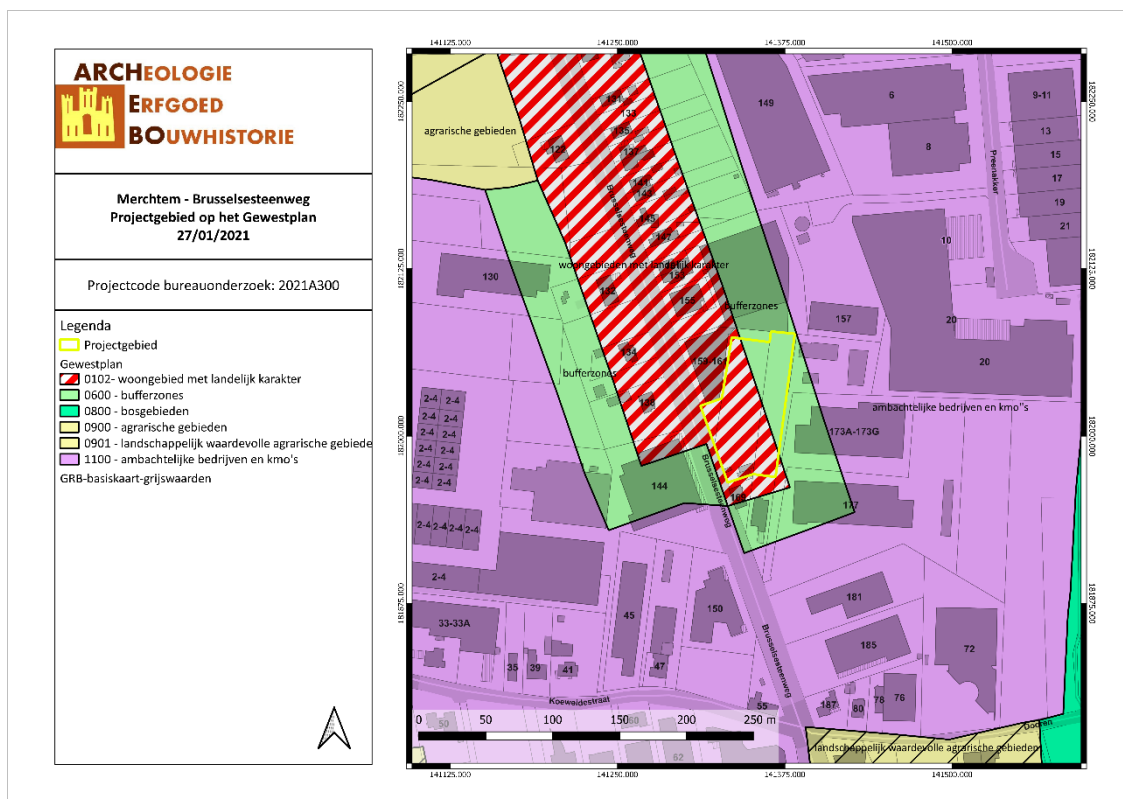

Figuur 7: Zicht langs Brusselsesteenweg (initiatiefnemer, 2021)

MEBR/21/01/27/3 - Digitale aanmaak

Figuur 8: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/4 - Digitale aanmaak

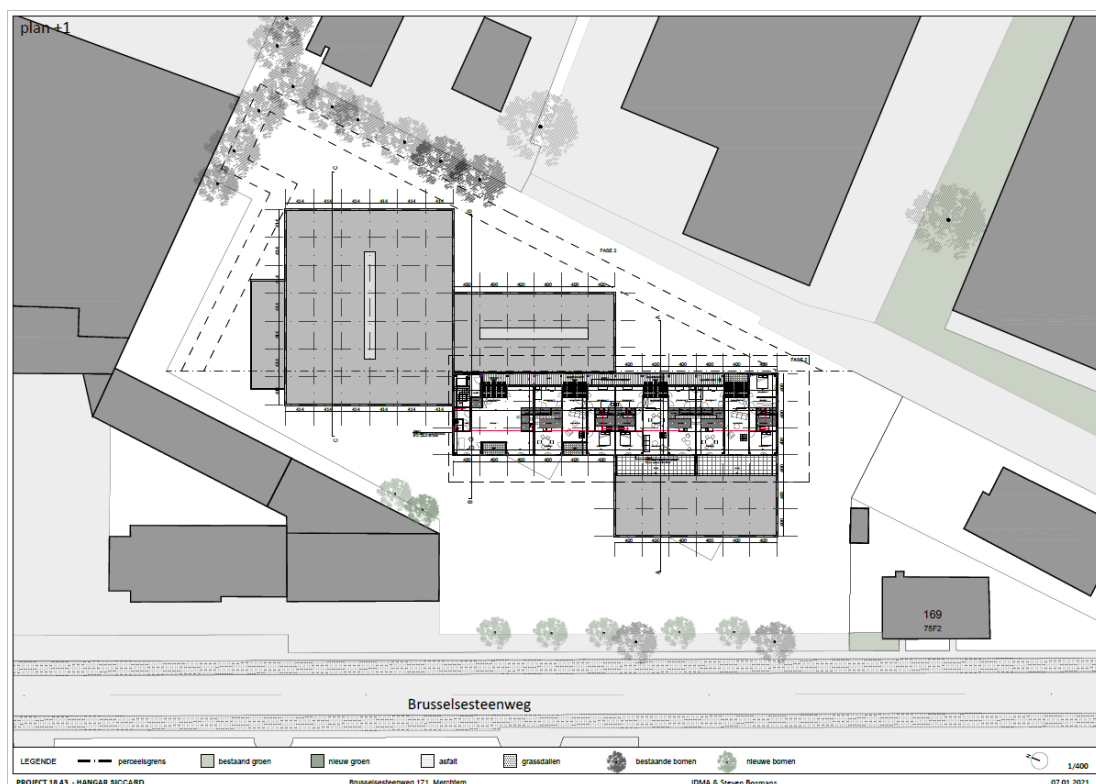
Figuur 9: Situering van het projectgebied op Gewestplan (Geopunt, 2021)

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

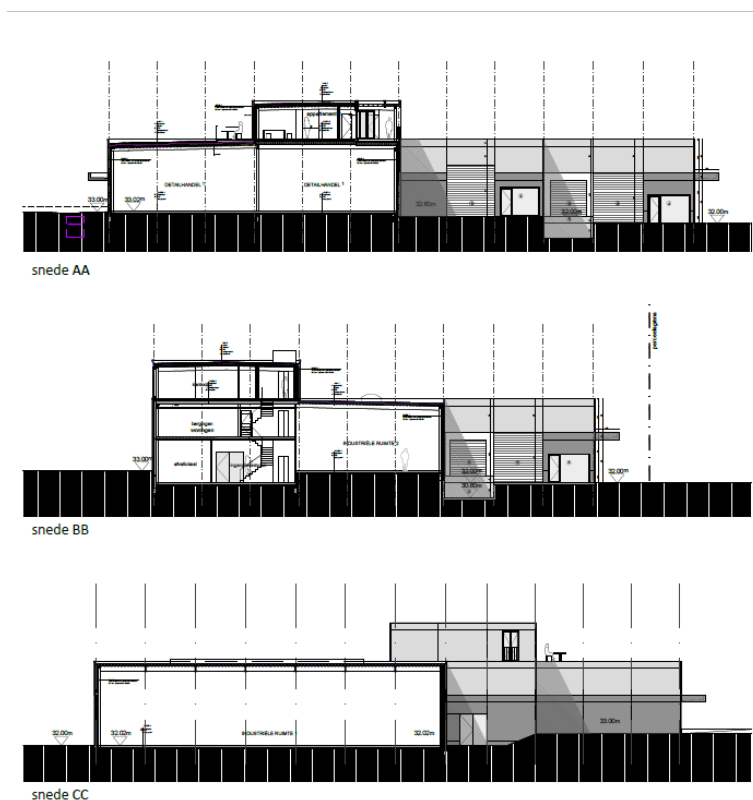
Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever een nieuw gebouw optrekken. Op het gelijkvloers zullen twee ruimtes voor detailhandel en twee industriële ruimtes voorzien worden, op de eerste verdieping komen een kantoorruimte en drie appartementen. De fundering zal bestaan uit een betonplaat op volle grond. Rond het gebouw zal de bodem grotendeels verhard worden voor een parking, een overdekte fietsenstalling, laadkades en het plaatsen van een container. Het noorden van het projectgebied zal bestaan uit een groene zone. In het zuiden van het projectgebied worden twee kleinere groene zones voorzien, elk met een brandkraan en één met een pompput. Het projectgebied is ca. 5 158,380 m² groot.

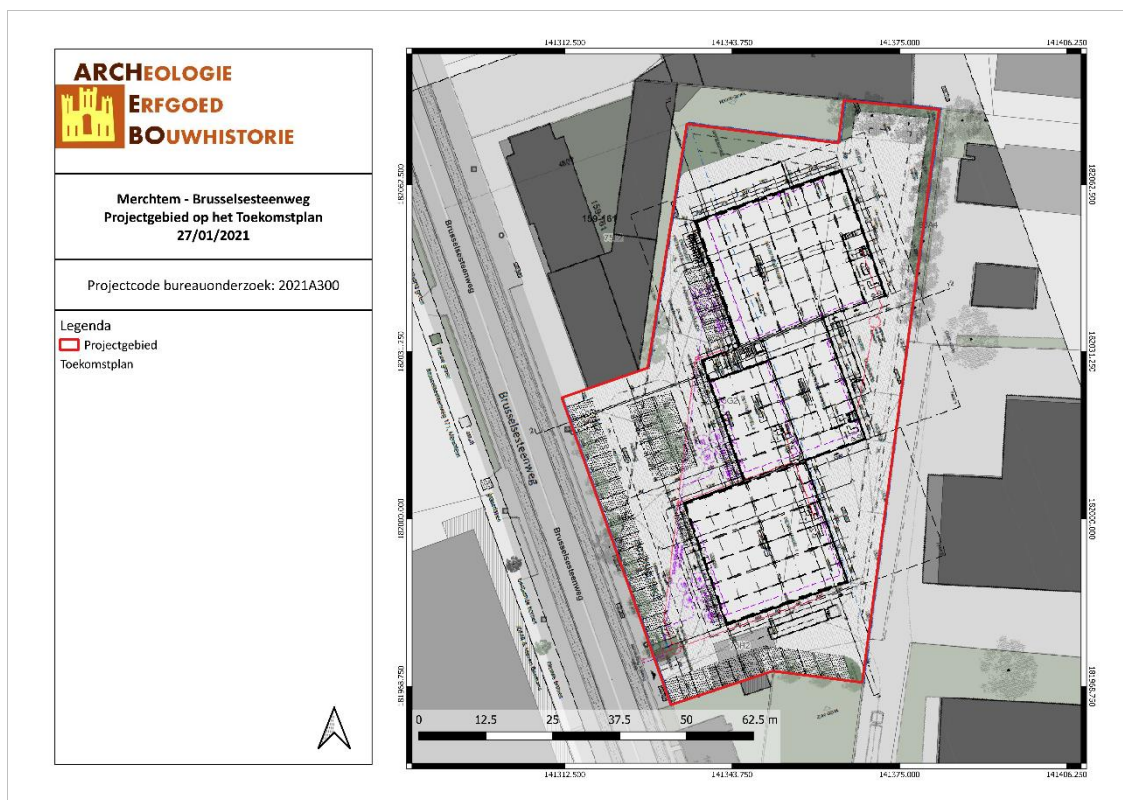
Figuur 10: Inplanting en gelijkvloers (initiatiefnemer, 2021)

Figuur 11: Eerste verdieping (initiatiefnemer, 2021)

Figuur 12: Snede (initiatiefnemer, 2021)

MEBR/21/01/27/5 - Digitale aanmaak

Figuur 13: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2021)

3 BUREAUONDERZOEK

Het doel van de bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

In dit hoofdstuk wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare kaarten van het plangebied, te weten de bodemkaart, geologische kaarten, bodemerosiekaart, bodemgebruikskaart en relevante historische kaarten. De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) werd gebruikt als uitgangspunt voor de bestudering van archeologische waarden in de omgeving van het plangebied.

De gebruikte kaarten werden in georeferenciede vorm (Belge Lambert 1972) gebruikt in het programma QGIS. In dit programma werden de genoemde kaarten als lagen toegevoegd teneinde er de huidige en toekomstige situatie op te kunnen weergeven. Het plangebied werd bovendien op alle kaarten geplott om de oriëntatie op de kaarten te vergemakkelijken.

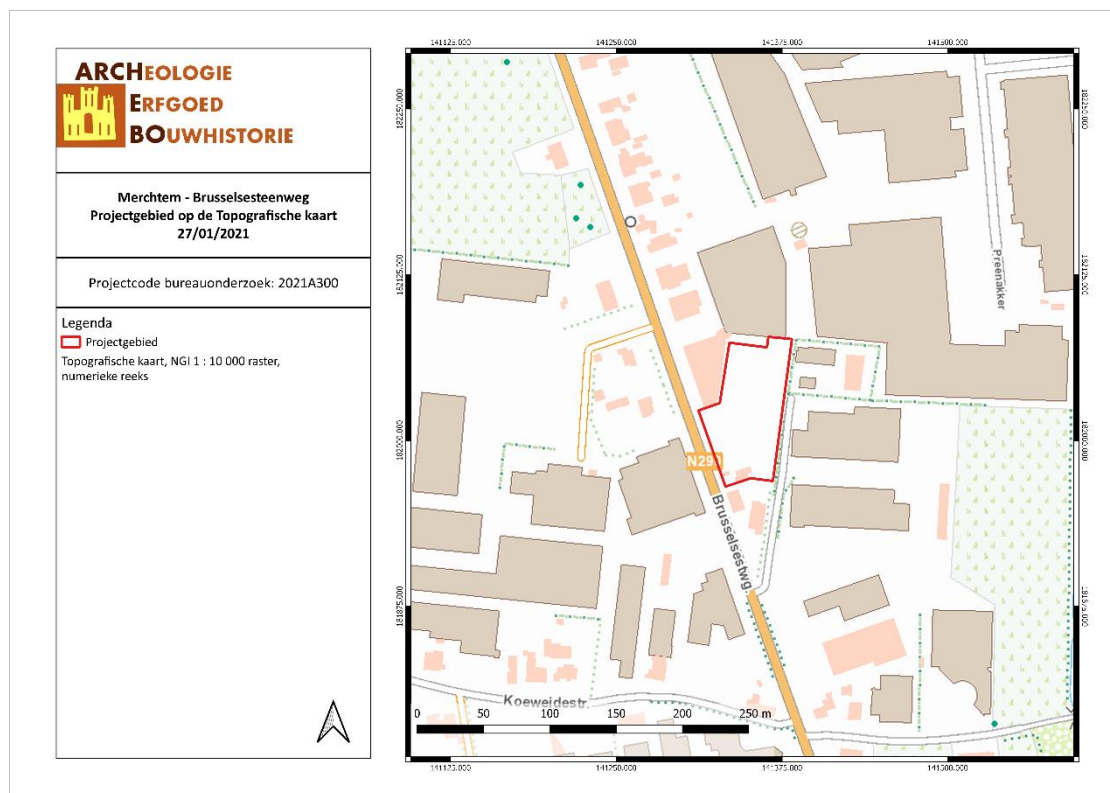
3.1 LANDSCHAPPELIJKE & BODEMKUNDIGE SITUERING

3.1.1 Topografische situering

Het projectgebied ligt aan de Brusselsesteenweg (zonder huisnummer) in Merchtem, een gemeente gelegen in de Belgische provincie Vlaams-Brabant. De gemeente heeft drie deelgemeenten, namelijk Merchtem, Brussegem en Hamme, en grenst aan de gemeenten Londerzeel, Meise, Wemmel, Asse, Opwijk en Buggenhout. Kadastraal ligt het terrein in Merchtem, afdeling 2, sectie I, perceelnummers 75A2 (deel), 75G2, 75H2 & 75L2 (deel).

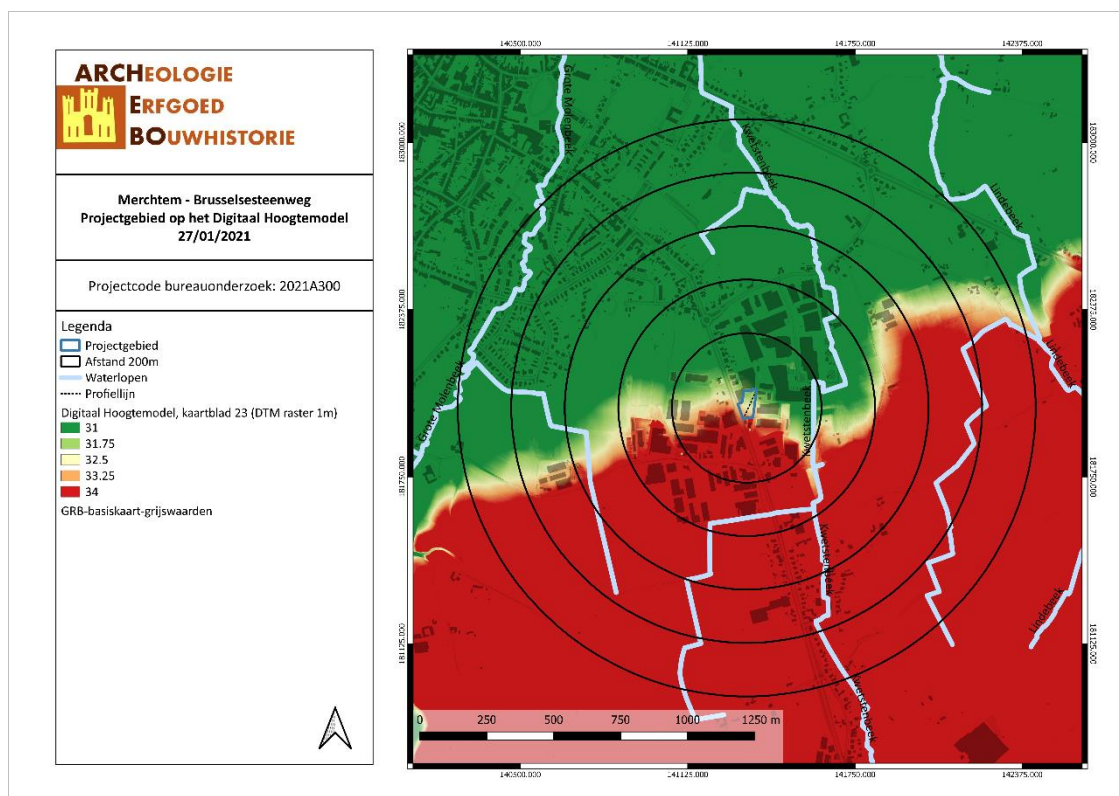
Het projectgebied ligt op een noord-gerichte helling aan de Kwetstenbeek-vallei. De Kwetstenbeek stroomt vanaf 200m ten oosten van het projectgebied, vanaf ca. 500m ten westen van het terrein ligt een aftakking van de Grote Molenbeek, die ca. 900m ten noordwesten van het projectgebied ligt. Ca. 700m ten oosten van het projectgebied ligt een aftakking van de Lindebeek. Het projectgebied ligt volgens het Digitaal Hoogtemodel tussen ongeveer 31,5 en 33,5 meter boven de zeespiegel.

Gezien de topografische ligging op een noord-gerichte helling is er een verwachting op Steentijd. Bijkomstig ligt het projectgebied in een gradiëntzone van een natte vallei naar een droog plateau. Dergelijke plaatsen zijn ideaal voor tijdelijke steentijdkampementen.

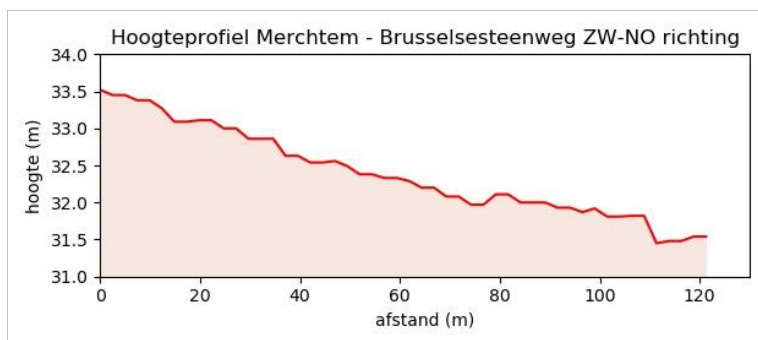
MEBR/21/01/27/6 - Digitale aanmaak

Figuur 14: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/7 - Digitale aanmaak

Figuur 15: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2021)

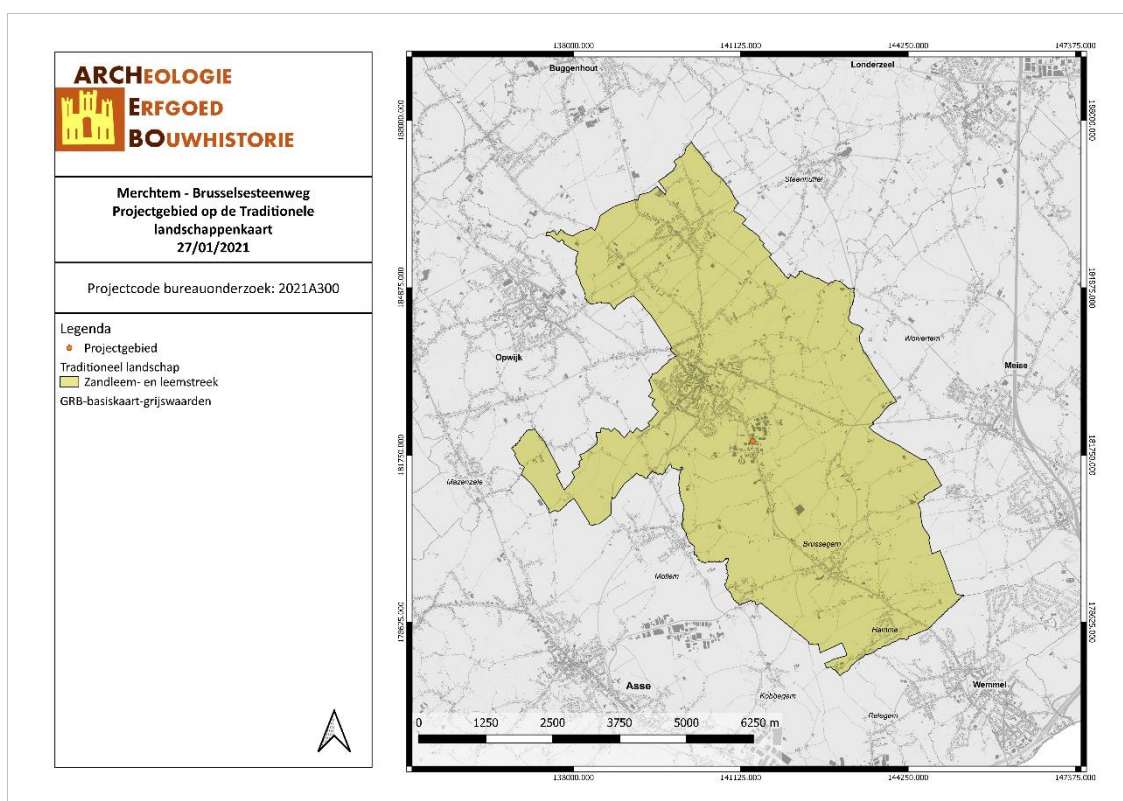

Figuur 16: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in ZW-NO richting (Geopunt, 2021)

3.1.2 Geologie & landschap

3.1.2.1 Fysisch geografisch

Het projectgebied is volgens de Traditionele Landschappenkaart gekarteerd als zandleem- en leemstreek, net zoals de gehele gemeente Merchtem.

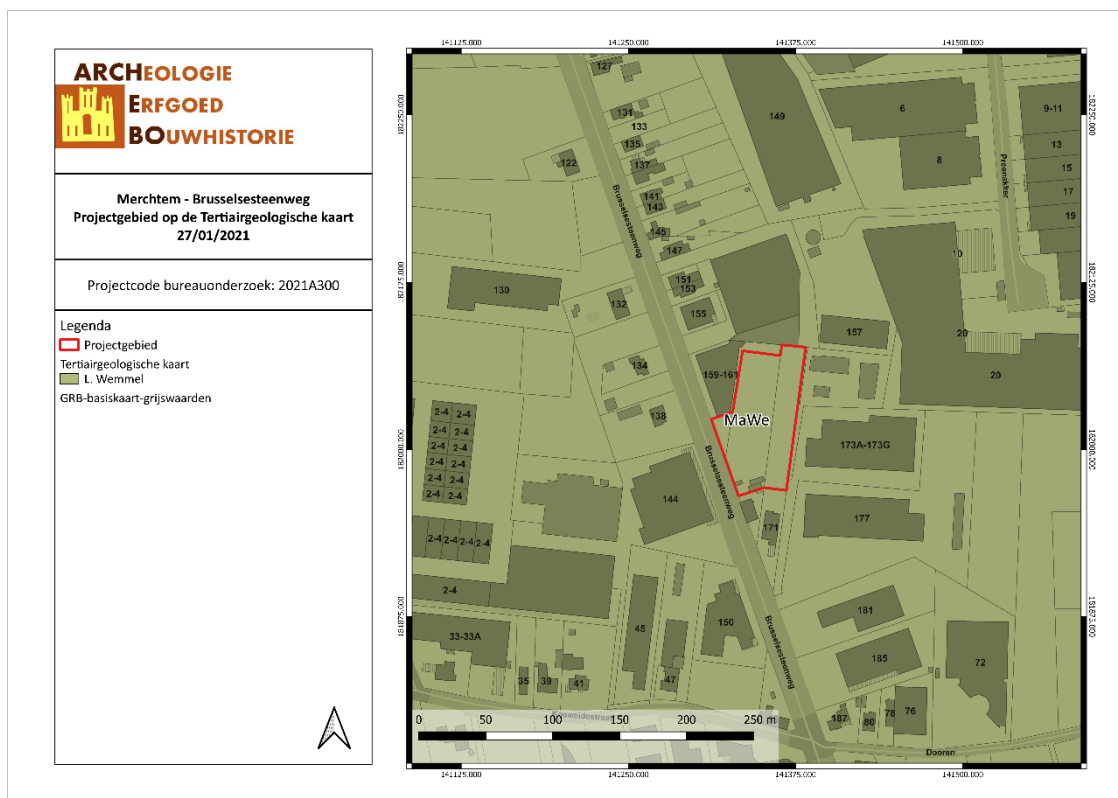

MEBR/21/01/27/8 - Digitale aanmaak

Figuur 17: Merchtem aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2021)

3.1.2.2 Paleogeen & neogeen (Tertiair)

Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen bevindt het projectgebied zich binnen het **Lid van Wommel**, dat deel uitmaakt van de Formatie van Maldegem. Het Lid van Wommel bestaat uit grijs tot groen fijn zand, is klei- en glauconiethoudend en heeft een basisgordel met Nummulites wommelensis.¹

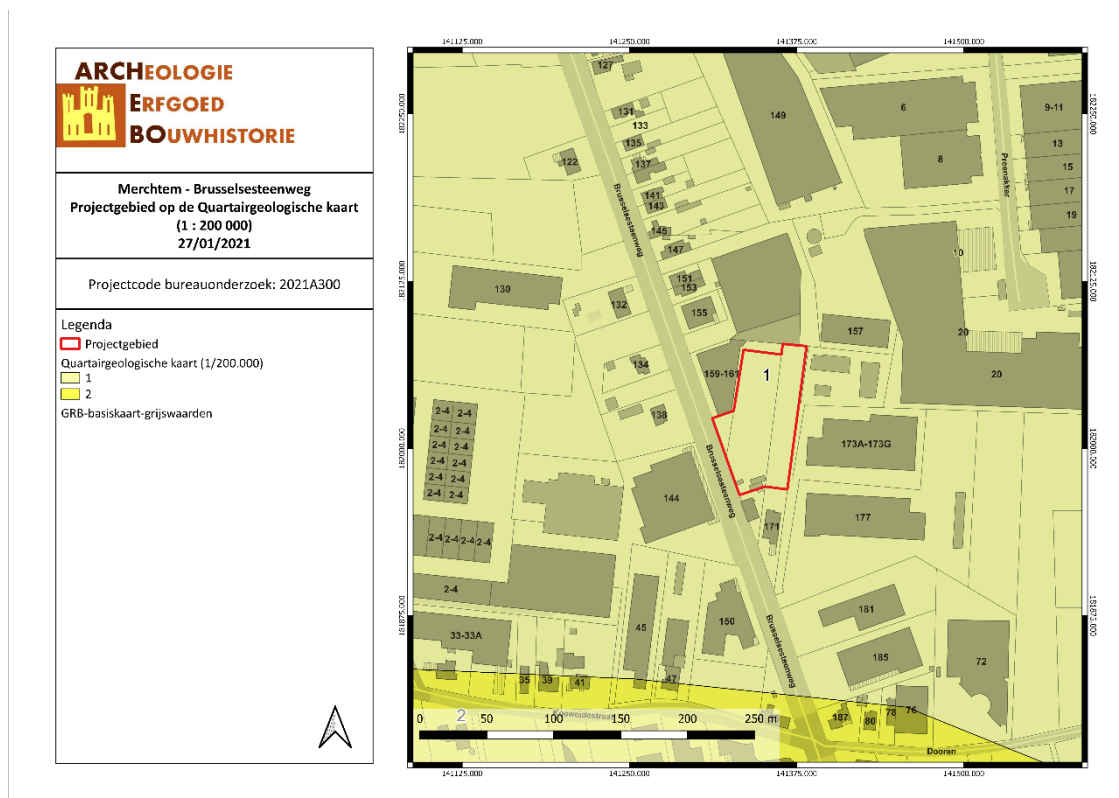
MEBR/21/01/27/9 - Digitale aanmaak

Figuur 18: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2021)

¹ 'Geopunt', z.d., <https://www.geopunt.be/>; Pieter Laga, Stephen Louwyck, en Stéphane Geets, 'Paleogene and Neogene lithostratigraphic units (Belgium)', *Geologica Belgica*, 4/1-2 (2001): 141.

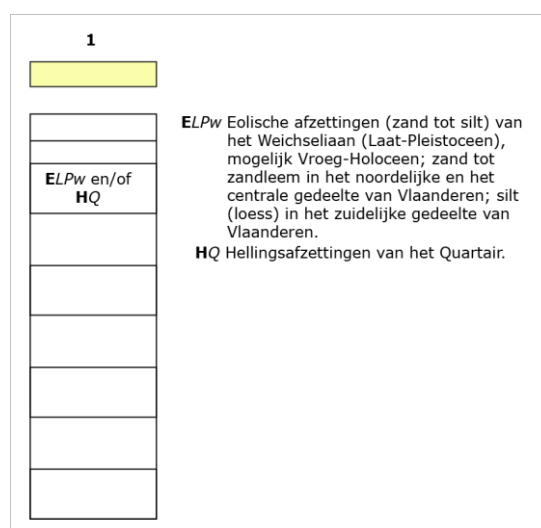
3.1.2.3 Quartair

Volgens de quartairgeologische kaart (1/200.000) bevindt het projectgebied zich volledig binnen **type 1**. Dit type bestaat uit hellingsafzettingen van het Quartair en/of eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen. De eolische afzettingen bestaan uit zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen en uit silt (loess) in het zuidelijke gedeelte.

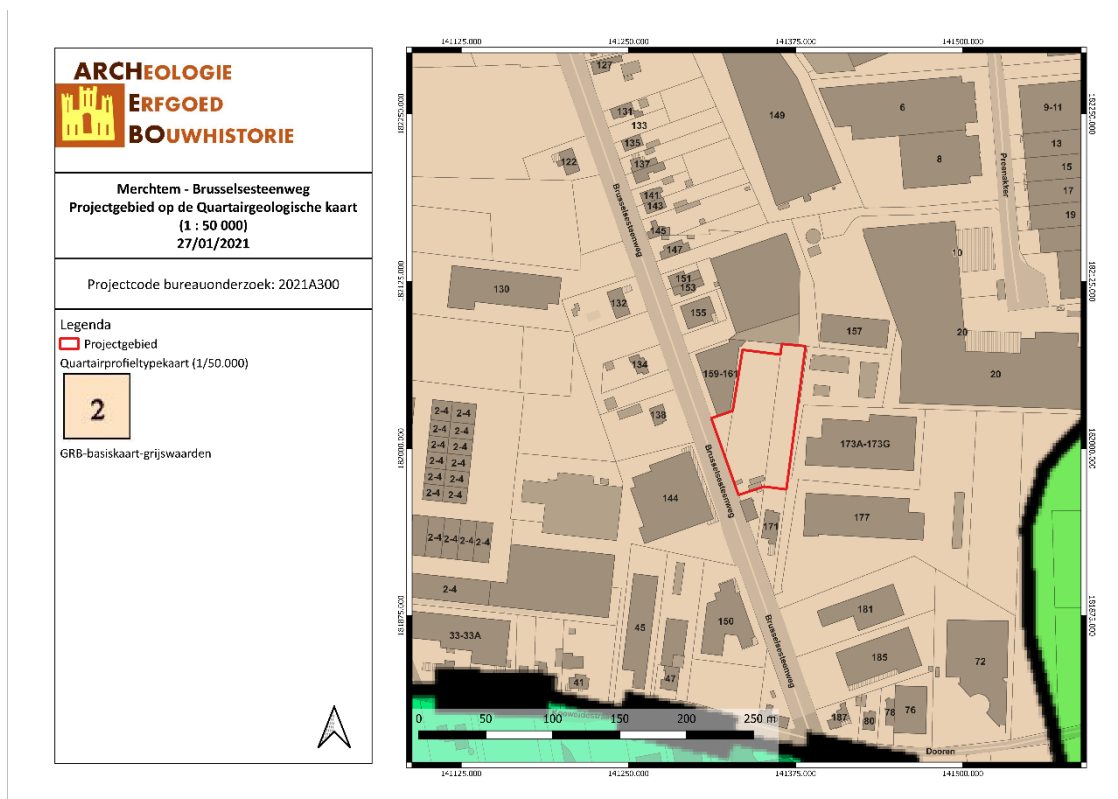
MEBR/21/01/27/10 - Digitale aanmaak

Figuur 19: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2021)

Figuur 20: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2021)

Volgens de quartairgeologische kaart (1/50.000) kent het projectgebied **type 2**. Dit type bestaat uit eolische afzettingen en afzettingen van lokale oorsprong. Het gaat om zand tot lichte zandleem in het Dekzandgebied en om zandleem in het Overgangsgebied. Mogelijk is er alternerend complex van zand- en leemlagen en een herwerking van tertiair materiaal (Formatie van Gent).²

MEBR/21/01/27/11 - Digitale aanmaak

Figuur 21: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2021)

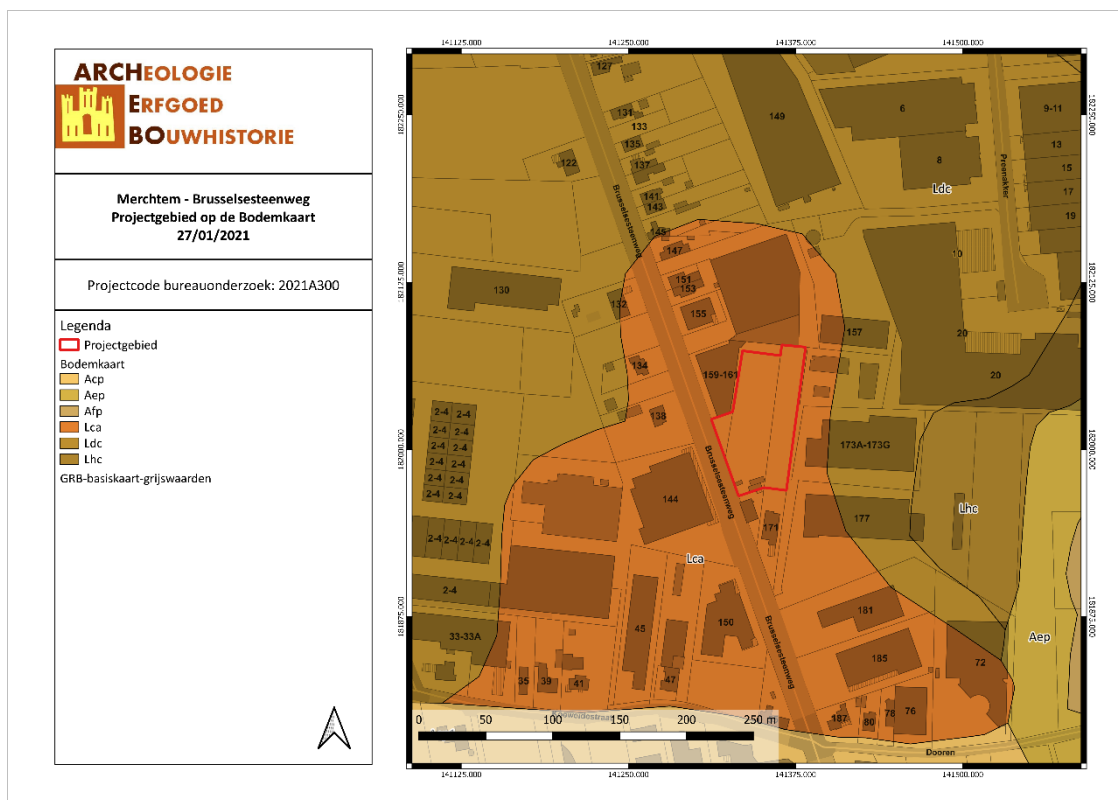
3.1.2.4 Bodem, bodemkundig booronderzoek, erosie & bodemgebruik

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als Lca. Dit zijn zwak gleyige zandleemgronden met textuur B horizont. De Ap rust op een E horizont (ongeveer 40cm dik) of ligt rechtstreeks op de textuur B horizont. De B horizont is aangerijkt met klei en sesquioxiden en bestaat uit een bruin zwaar zandleem. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120cm diepte. Normaal hebben deze gronden geen watergebrek noch wateroverlast.³

Op de Potentiële bodemerosiekaart is over het projectgebied geen informatie beschikbaar. Volgens de bodemgebruikskaart ligt het projectgebied grotendeels binnen 'andere bebouwing'. Een kleinere oppervlakte langs de westelijke grens is gekarteerd als 'akkerbouw'.

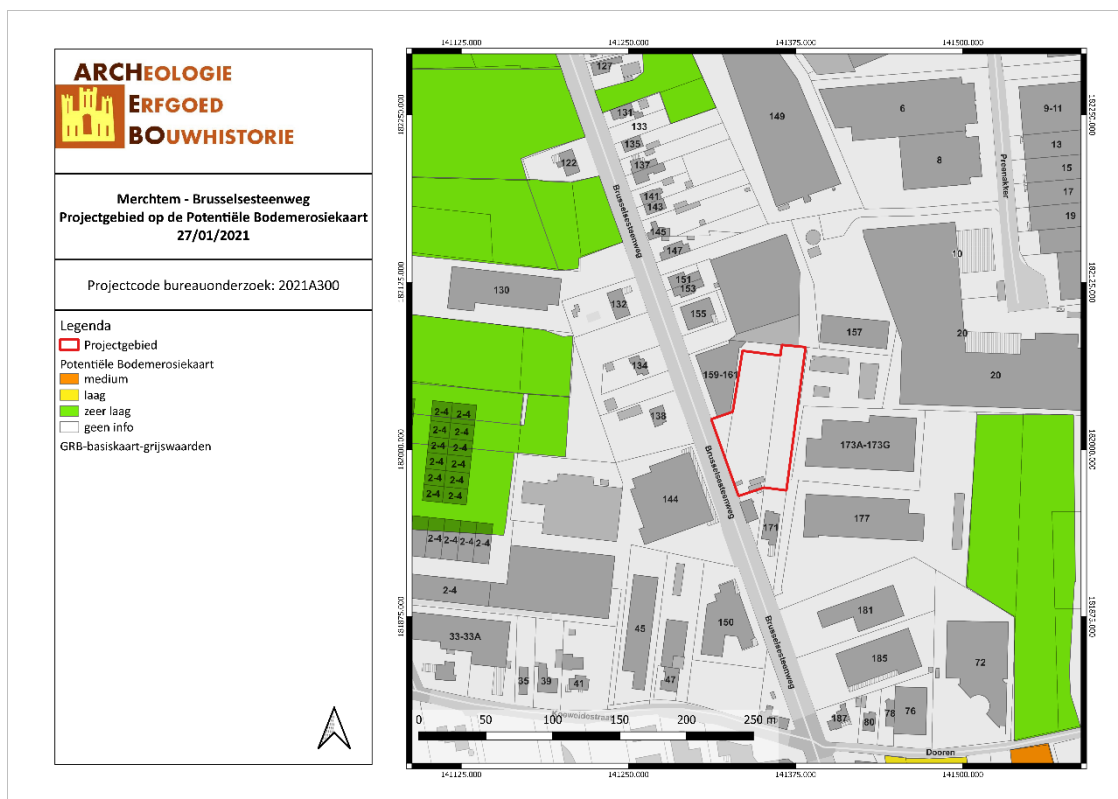
² Frieda Bogemans, *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart - Kaartblad 23 Mechelen*, Quartairgeologische Kaart (Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, 1996), 24–27.

³ E. Van Ranst en C. Sys, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1 : 20 000)* (Gent: Laboratorium voor Bodemkunde - Universiteit Gent, 2000), 268.

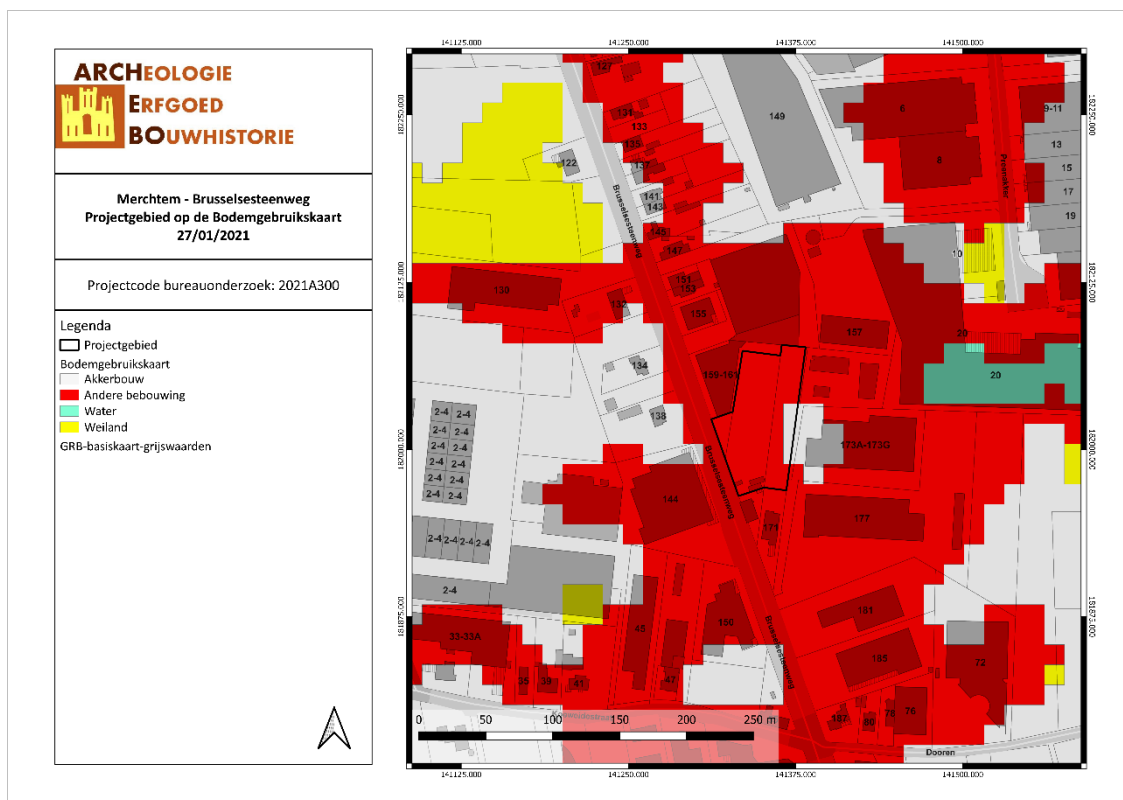
MEBR/21/01/27/12 - Digitale aanmaak

Figuur 22: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2021)

MEBR/21/01/27/13 - Digitale aanmaak

Figuur 23: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/14 - Digitale aanmaak

Figuur 24: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2021)

3.2 ARCHEOLOGISCHE EN ERFGOEDKUNDIGE DATA

3.2.1 Centrale Archeologische Inventaris (CAI)

Binnen het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. De Centrale Archeologische inventaris toont wel verschillende vondsten in de directe en ruime omgeving.

Ca. 100-250m ten oosten van het projectgebied zijn tijdens een mechanische prospectie recente drainage greppels uit de Nieuwste Tijd aangetroffen (**CAI 224512**; zie bekrachtigde nota's ID 7315). Tijdens een veldprospectie, ca. 200-300m ten oosten van het projectgebied, werden de restanten van genivelleerde grachten duidelijk herken. Het betreft een vierkante rechthoekige grachtstructuur uit de Late Middeleeuwen (**CAI 150505**).

Ca. 1000m ten zuidwesten van het projectgebied zijn tijdens een veldprospectie enkele klingen uit de Steentijd en fragmenten van gewoon gebruiks aardewerk uit de Romeinse Tijd gevonden (**CAI 150504**).

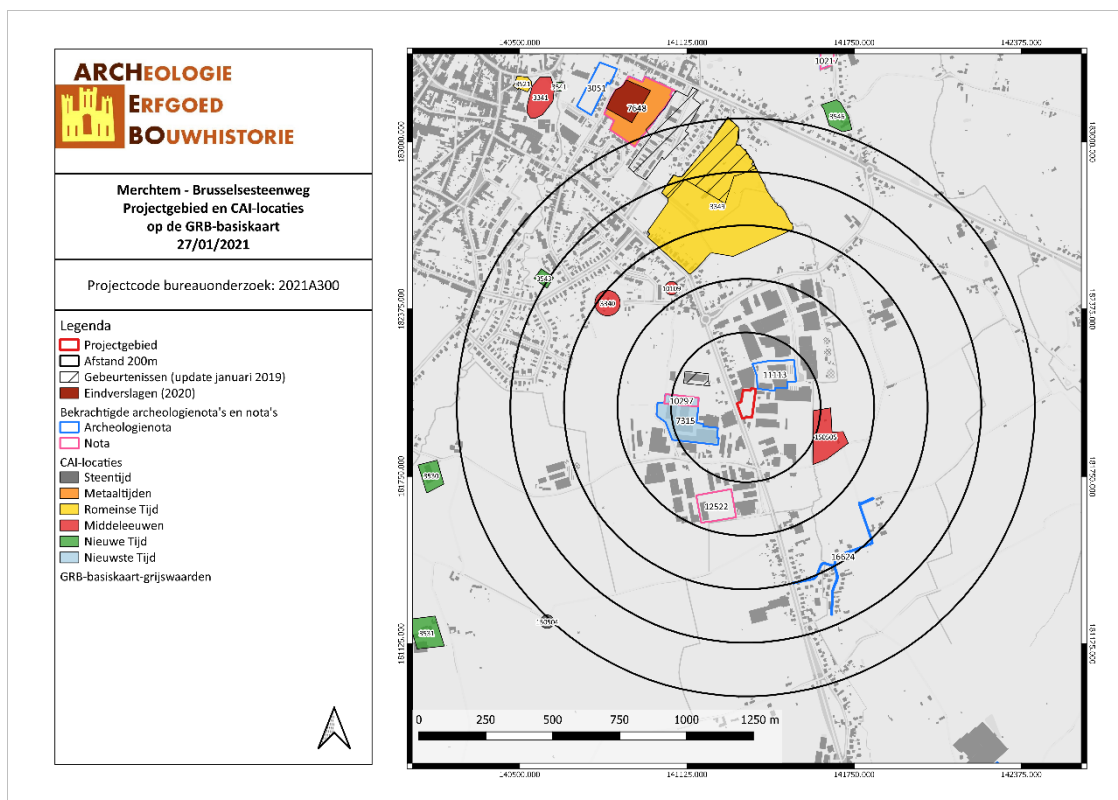
CAI 10109 betreft de locatie van een kapel uit de Late Middeleeuwen. Volgens Verbesselt stond hier reeds een kapel in de 7de eeuw. Rond 1350 werd een kapel gebouwd door de heren Was (volgens de Heemkring) en in 1854 werd de kapel afgebroken. Een jaar later werd een nieuwe kapel aan de overzijde van de steenweg opgetrokken en na 1966 werd deze kapel ook gesloopt bij het rechte trekken van de Brusselsesteenweg.

Ca. 550-600m ten noordwesten van het projectgebied bevond zich in de Volle Middeleeuwen een site met walgracht (**CAI 3340**). Zo'n 800m ten noordwesten van het projectgebied stond in de 17de eeuw een hoeve (**CAI 3543**).

Tussen 500 en 1000m ten noorden van het projectgebied bevindt zich de locatie van een villa of vicus uit de Midden-Romeinse Tijd (volgens Verbesselt) (**CAI 3349**). Er werden sporen van Gallo-Romeinse gebouwen, dakpannen, scherven en 5 munten gaande van Hadrianus (128-138) tot Constantinus (306-307) aangetroffen. Tijdens een opgraving in 2007 werden sporen van een porticusvilla zonder hoekvertrekken, van een bijgebouw en van een erf gevonden. Er werd ook een grafveld uit de Midden-Romeinse Tijd gevonden. Binnen het grafveld werden minstens 8 crematiegraven, brandrestengraven, restanten van de brandstapel, beenderresten, aardewerkscherven en dierenbeenderen (restant van offergaven en/of begravenismaaltijd) gevonden. Tenslotte werd binnen deze CAI-locatie ook keramisch bouw materiaal uit de Romeinse Tijd gevonden.

Tenslotte zijn ca. 1000-1200m ten noorden van het projectgebied handgevormd aardewerk uit de Metaaltijden en greppels, kuilen en paalsporen uit de Nieuwe Tijd aangetroffen tijdens een mechanische prospectie (**CAI 224063**; zie bekrachtigde nota ID 10984).

CAI-Locatie	Beschrijving	Datering
3543	Slagmolenhof	Nieuwe Tijd
3340	Appelkot Kasteel	Middeleeuwen
150504	Klingen	Steentijd
150505	Site met walgracht	Middeleeuwen
3349	Villa/vicus? en grafveld	Romeinse Tijd
10109	Speltkapel	Middeleeuwen
224063	Handgevormd aardewerk	Metaaltijden
224512	Drainage greppels	Nieuwste Tijd

MEBR/21/01/27/15 - Digitale aanmaak

Figuur 25: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2021)

3.2.2 Bekrachtigde archeologienota's en nota's

In 2019 heeft Studiebureau Archeologie een archeologienota opgesteld voor een projectgebied aan de Preenakker in Merchtem (ID 1113). Uit het bureauonderzoek is gebleken dat er een archeologische verwachting is voor (pre)historische grondsporensites en artefactensites vanaf de Steentijd. Verder onderzoek wordt dan ook nodig geacht. Dit zal in de eerste plaats bestaan uit een landschappelijk booronderzoek. Afhankelijk van de resultaten van dit onderzoek kunnen archeologisch booronderzoek en proefputten i.f.v. Steentijd artefactensites nodig zijn. Proefsleuven dienen uitgevoerd te worden na het landschappelijk booronderzoek.⁴

ARCHEBO bvba heeft een archeologienota geschreven voor een projectgebied binnen een KMO-zone in Merchtem (ID 4807). O.b.v. de resultaten van het bureauonderzoek werd de verwachting naar Steentijd artefactensites eerder laag ingeschat. Het terrein is onbebouwd gebleven sinds de 18de eeuw, waardoor de verwachting naar sporensites vanaf de 18de eeuw ook laag ingeschat wordt. Sporensites uit vroegere periodes, zijnde de Metaaltijden tot en met de Nieuwe Tijd, kunnen verwacht worden. Daarom wordt een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven geadviseerd.⁵ Op 2 en 3 mei werd een groot deel van het proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (nota ID 7315). De twee meest noordelijke sleuven konden niet uitgevoerd worden, aangezien hier recentelijk gewassen geplant waren. Tijdens het onderzoek werden een aantal boomvallen, recente drainagegreppels en recente, rechthoekige kuilen aangetroffen (zie CAI 224512). Gezien het ontbreken van archeologisch potentieel, is verder onderzoek niet nodig. De twee meest noordelijke sleuven dienen wel nog aangelegd te worden.⁶ Het laatste deel van het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd op 18 februari 2019 (nota ID 10297). Het onderzoek leverde geen sporen op en twee vondsten werden aangetroffen tijdens het aanleggen van de sleuven, waardoor

⁴ Annelies De Raymaecker en Sara Claessens, 'Archeologienota: Het archeologisch potentieel vooronderzoek aan de Preenakker te Merchtem', Archeologienota (Tienen: Studiebureau Archeologie bvba, 2019).

⁵ Jan Claesen e.a., 'Archeologienota Merchtem - KMO Zone', Archeologienota (Kortenaken: ARCHEBO bvba, september 2017).

⁶ Jan Claesen e.a., 'Nota Merchtem - KMO-zone', Nota (Kortenaken: ARCHEBO bvba, mei 2018).

deze niet in verband met een spoor of context gebracht kunnen worden. Voor dit deel van het projectgebied werd eveneens geen vervolgonderzoek geadviseerd.⁷

In maart 2018 heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgesteld voor een projectgebied ter hoogte van Koeweidestraat 60 in Merchtem (ID 6723). Na het bureauonderzoek kon niet met zekerheid gezegd worden of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn binnen het plangebied. Voor het projectgebied geldt in het algemeen een middelhoge tot hoge verwachting voor archeologie. Er wordt dan ook vervolgonderzoek opgelegd, dat in de eerste plaats zal bestaan uit een landschappelijk bodemonderzoek. Het mogelijk vervolgtraject kan bestaan uit een verkennend archeologisch booronderzoek, een waarderend archeologisch booronderzoek, proefputten i.f.v. Steentijd artefactensites en/of een proefsleuvenonderzoek.⁸ Op 11 september 2019 werden een landschappelijk bodemonderzoek d.m.v. boringen en profielputten uitgevoerd (nota ID 12522). Op basis van dit onderzoek kon men vaststellen dat de kans om *in situ* bewaard archeologisch erfgoed aan te treffen binnen dit projectgebied zeer klein is. Enkel ter hoogte van profielput 3 was de bodemgaafheid voldoende, maar hier zouden geen toekomstige ingrepen plaatsvinden. Hierdoor wordt verder onderzoek niet nuttig of nodig geacht.⁹

Condor Archaeological Research heeft een archeologienota opgesteld voor een projectgebied aan de Robbrechtsstraat in Merchtem (ID 16624). Sinds minstens de 18de eeuw bestaat het projectgebied uit een wegenis. Daarnaast heeft een deel van het tracé een diepere ligging t.o.v. het landschap. Hierdoor is het gehele tracé waarschijnlijk verstoord. Indien archeologische waarden toch bewaard zijn, zullen deze een sterk versnipperd beeld opleveren, waardoor de kennisvermeerdering nihil zal zijn. Het terrein ligt ook op relatief steile flanken met een hoge erosiegraad. Het archeologisch potentieel van het tracé wordt dan ook zeer laag ingeschat, waardoor verder onderzoek niet nodig is.¹⁰

In 2018 heeft Studiebureau Archeologie een archeologienota opgesteld n.a.v. een verkaveling aan de Wolvertemsesteenweg in Merchtem (ID 7648). Aan de hand van het bureauonderzoek kon de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet met zekerheid aangetoond worden. Binnen het terrein kunnen archeologische waarden vanaf de Steentijd tot en met WO II verwacht worden, met een hogere verwachting voor artefactenconcentraties en/of bodemsporen uit de Romeinse Tijd en Middeleeuwen. Er wordt dan ook een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven geadviseerd.¹¹ In april 2019 werd dit vervolgonderzoek uitgevoerd (nota ID 10984). Tijdens dit onderzoek werden verschillende sporen en vondsten vastgesteld. Binnen de oostelijke helft werden voornamelijk natuurlijke sporen en enkele recente paalsporen aangetroffen. In de westelijke helft werd een waardevolle archeologische vindplaats vastgesteld. Het gaat om bewoningssporen uit de Metaaltijden (zie CAI 224063). De aanwezigheid van sporen van begraving kan niet volledig uitgesloten worden. Verder archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving is dan ook noodzakelijk door het hoog archeologisch potentieel en aangezien behoud *in situ* niet mogelijk is.¹²

⁷ Annelies De Raymaecker en Leslie Engels, 'Nota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Terspelt te Merchtem', Nota (Tienen: Studiebureau Archeologie bvba, 2019).

⁸ Liesbeth Massagé, 'Archeologienota Merchtem, Koeweidestraat', Archeologienota (Gent: BAAC Vlaanderen bvba, maart 2018).

⁹ Margot Vander Cruyssen en Piotr Pawelczak, 'Nota Merchtem, Koeweidestraat', Nota (Gent: BAAC Vlaanderen bvba, september 2019).

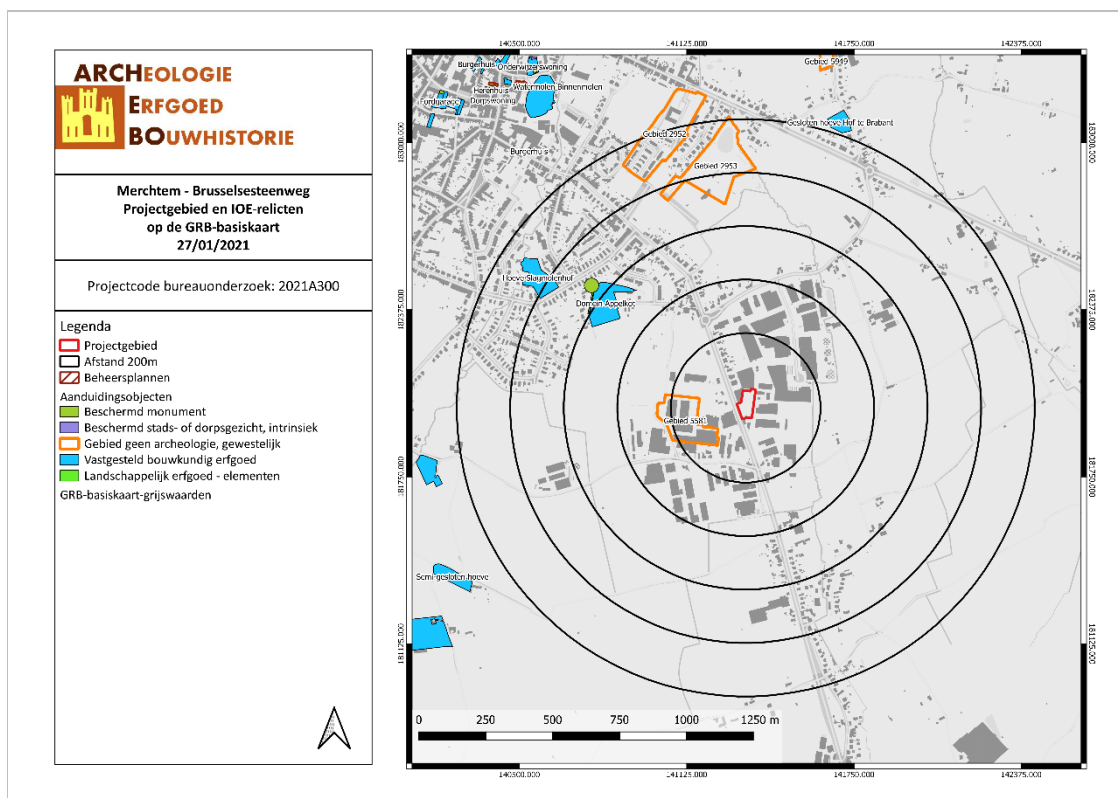
¹⁰ Tom Deville en Sara Houbrechts, 'Merchtem, Robbrechtstraat', Archeologienota (Hasselt: Condor Archaeological Research bvba, november 2020).

¹¹ Vanessa Vander Ginst en Laurane Dupont, 'Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Wolvertemsesteenweg te Merchtem', Archeologienota (Tienen: Studiebureau Archeologie bvba, 2018).

¹² Alice-Jan Hellinx, 'Nota Merchtem - Puursstraat', Nota (Bornem: All-Archeo bvba, 2019).

3.2.3 Inventaris Onroerend Erfgoed (IOE)

De Inventaris van het onroerend erfgoed biedt een overzicht van waardevol erfgoed in Vlaanderen. Zowel bouwkundig, archeologisch, landschappelijk als varend erfgoed zijn opgenomen in deze databank, goed voor meer dan 83.000 erfgoedobjecten in totaal. Op basis van diverse zoekcriteria kan er heel gericht naar de verschillende erfgoedobjecten gezocht worden. Erfgoedobjecten kunnen vastgesteld en/of beschermd zijn.¹³ Binnen het projectgebied bevinden zich geen vastgestelde en/of beschermde erfgoedobjecten.

MEBR/21/01/27/16 - Digitale aanmaak

Figuur 26: Kaart met situering van het projectgebied en IOE-relicten op GRB-basiskaart (IOE, 2021)

3.3 HISTORIEK EN CARTOGRAFISCHE BRONNEN

3.3.1 Onderzoek historische bronnen

Merchtem wordt voor het eerst vermeld als Martinas in een document uit 1040. Andere varianten voor de plaatsnaam zijn Martines (1117), Marcines (sic) (1148), Mercten (1150), Marechthinis (1168), Merenthen (1186), Merehten (1199) en Merchten (1218).¹⁴

Merchtem is ontstaan in de nabijheid van de Romeinse heirbaan tussen Asse en Mechelen. Archeologisch vondsten hebben de aanwezigheid van een vroege nederzetting in de Romeinse periode aangetoond. Toponiemen als Mieringaheim, Huclingaheim, Pensigaheim en Bercheim verwijzen naar de aanwezigheid van Germaanse nederzettingen in de Vroege Middeleeuwen. Merchtem zou in de 7de eeuw reeds een rijk en dichtbevolkt gebied zijn. Vanaf de 11de eeuw viel Merchtem onder het bestuur van de ridders van Merchtem. In de 12de eeuw nam het belang van de nederzetting toe. De Burcht van

¹³ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Inventaris Onroerend Erfgoed", geraadpleegd 17 januari 2018, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

¹⁴ Maurits Gysseling: Toponymisch Woordenboek (1960) p. 687, geraadpleegd 29 januari 2021, <https://bouwstoffen.kantl.be/tw/facsimile/?page=687>.

Merchtem, een castrale motte, gaat ook minstens terug tot het eerste kwart van de 12de eeuw. Op 28 juni 1251 werd Merchtem door Hendrik III, de hertog van Brabant, verheven tot een vrijheid.

De ligging op een kruispunt van handelswegen speelde een zeer belangrijke rol in de ontwikkeling van Merchtem als plaats voor doorvoerhandel. De ingebruikname van de vaart Brussel-Willebroek in 1561 zorgde er echter voor dat de handel meer over water plaatsvond, wat nefaste gevolgen had voor Merchtem's economie. Tijdens de 16de eeuw werd Merchtem ook getroffen door meerdere grote branden. In 1580 brandde de Burcht af en deze werd niet meer heropgebouwd. Tijdens de 18de eeuw verarmde de heerlijkheid en ca. 1795 werd de vrijheid afgeschaft. Merchtem werd een gewone gemeente. In 1977 bij de gemeentefusie werd Merchtem samengevoegd met Brussegem en Hamme.

Merchtem was altijd hoofdzakelijk afgestemd op landbouw. Sinds ca. 1200 waren er verschillende graanmolens gevestigd. Tussen 1880 en 1906 ontstond er ook een bloeiende kippenhandel. Vanaf 1879 had Merchtem een treinstation op de lijn Brussel-Dendermonde. In de loop van de 19de en 20ste eeuw ontwikkelden zich verschillende nijverheden binnen de dorpskern van Merchtem. Het ging om bierbrouwerijen, een azijnfabriek, stoommelkerijen, maalderijen en molens, drukkerijen, zagerijen en meubelfabrieken. Het merendeel van deze bedrijven bleef actief tot in het laatste kwart van de 20ste eeuw. Tot voor kort was er een belangrijke ingaande pendel van personen, maar de werkgelegenheid van de bevolking is nu hoofdzakelijk op Brussel gericht.¹⁵

3.3.2 Historische situatie aan de hand van cartografische bronnen

Een belangrijke bron van informatie wordt geleverd door het historisch kaartmateriaal. Dit om na te gaan of er bebouwing is geweest op het terrein in historische tijden, of dat het landgebruik van het perceel is gewijzigd doorheen de tijd. Hierbij moet wel rekening gehouden worden met het feit dat de eerste bruikbare kaarten pas vanaf de 16de eeuw of later voorhanden zijn.

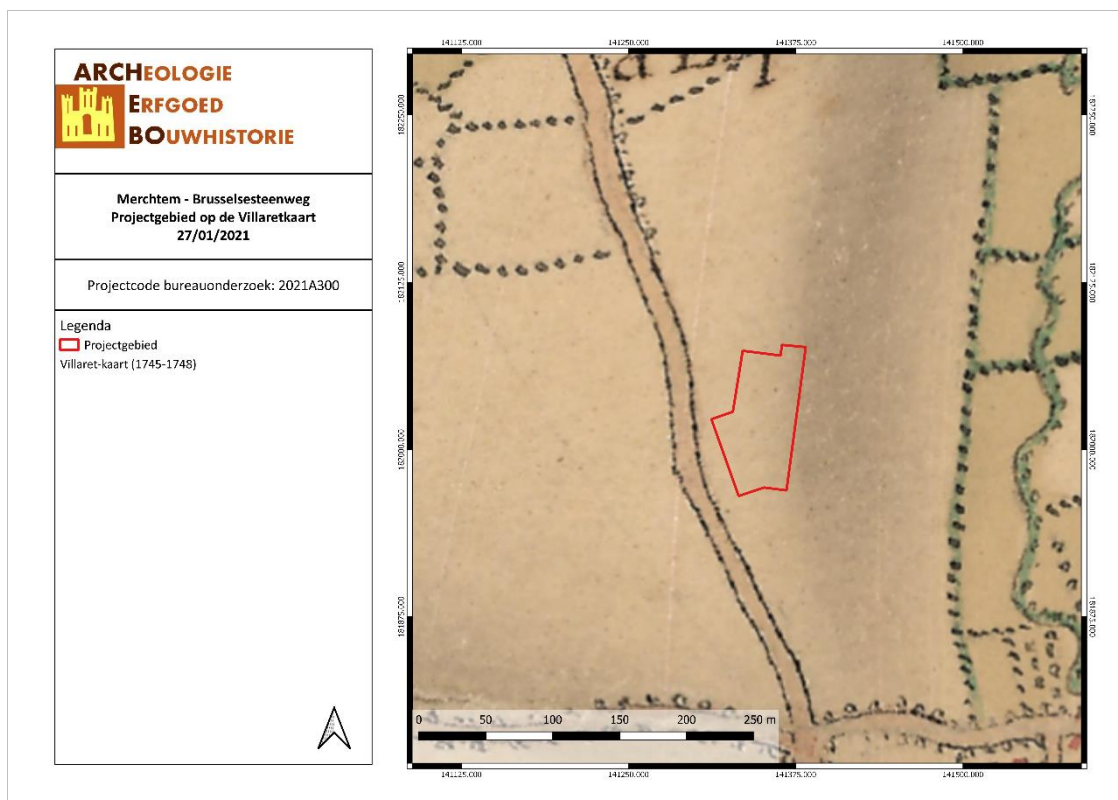
Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op kaarten geen garantie dat er geen bebouwing is geweest. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijkere bouwwerken zoals kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er weinig of geen aandacht voor de burgerlijke architectuur. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kaarten. Mogelijk eerder aanwezige middeleeuwse structuren waren misschien reeds verdwenen.

Vooreerst worden enkele pre-19de -eeuwse cartografische bronnen behandeld zoals de Villaretkaart en de Ferrariskaart. De Villaretkaart is de eerste topografische kaart van een groot deel van de Zuidelijke Nederlanden. Ze werd gemaakt tussen 1745 en 1748 in opdracht van Lodewijk XV van Frankrijk en werd genoemd naar een van de makers, Jean Villaret (1703-1784). De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van veldmaarschalk Joseph de Ferraris. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied, hoewel soms lokale verschuivingen mogelijk zijn.¹⁶

Op de Villaretkaart (ca. 1745-48) en de Ferrariskaart (ca. 1777) is het projectgebied gekarteerd als akkerland. Binnen het terrein staan geen gebouwen.

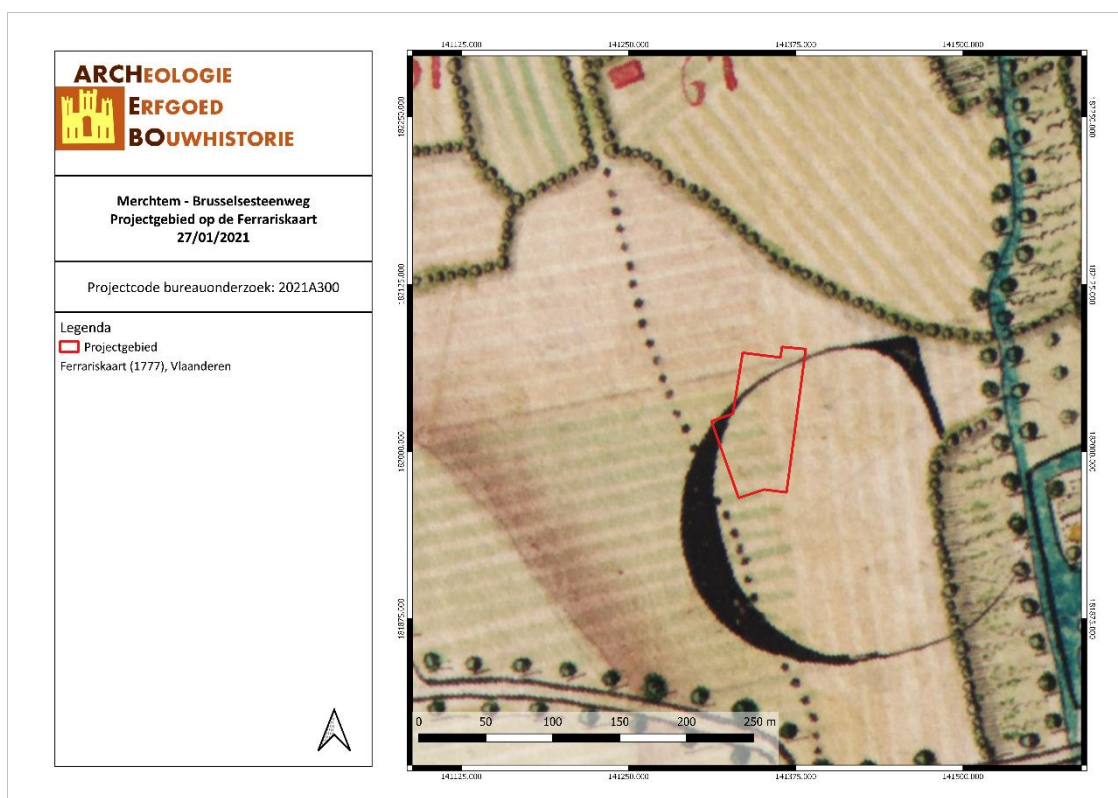
¹⁵ 'Merchtem', geraadpleegd 29 januari 2021, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14081>; 'Geschiedenis', Gemeente Merchtem, geraadpleegd 29 januari 2021, <https://www.merchtem.be/product/387/geschiedenis>; 'Merchtem', in *Wikipedia*, 26 januari 2021, <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Merchtem&oldid=58166751>.

¹⁶ 'Villaretkaart', in *Wikipedia*, 6 februari 2020, <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Villaretkaart&oldid=55613913>; 'Ferrariskaarten', in *Wikipedia*, 26 december 2019, <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Ferrariskaarten&oldid=55318413>.

MEBR/21/01/27/17 - Digitale aanmaak

Figuur 27: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021)

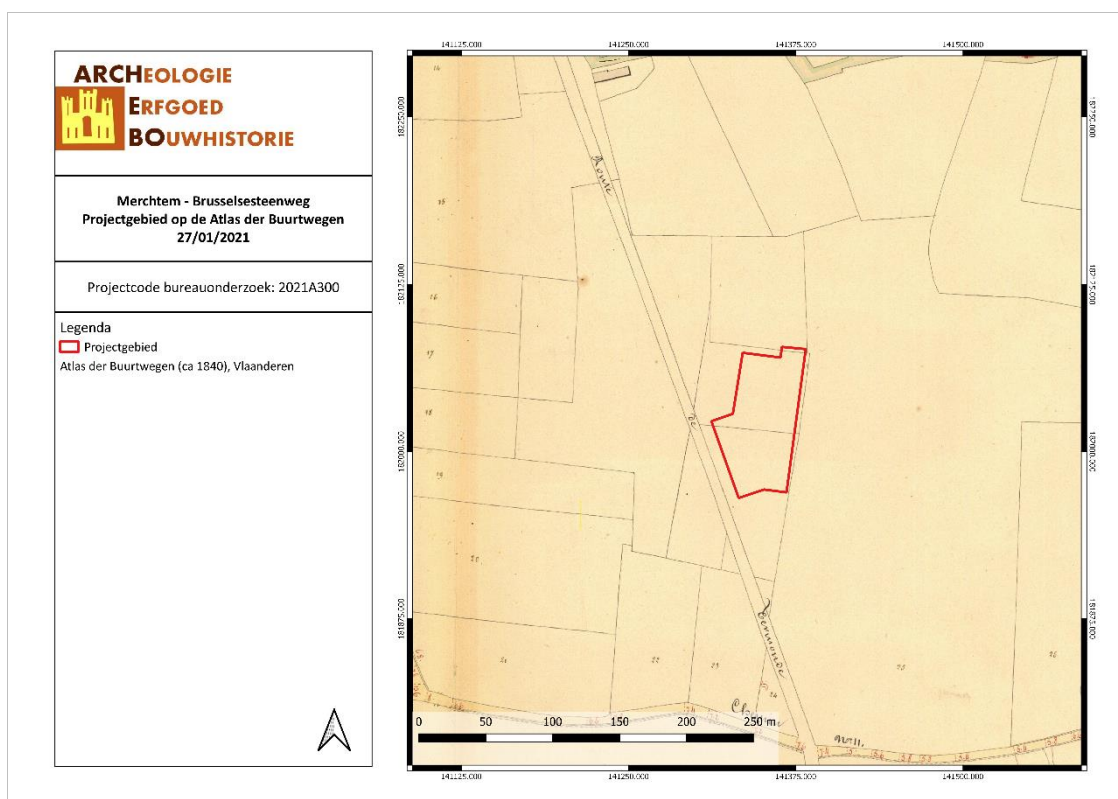

MEBR/21/01/27/18 - Digitale aanmaak

Figuur 28: Detail uit de Ferriskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021)

Vervolgens worden vier cartografische bronnen uit de 19de eeuw vergeleken. De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering de wet van 10 april 1841. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.¹⁷ De kaarten Vandermaelen of Vandermaelenkaarten zijn een verzameling van historische kaarten van België, gemaakt door Philippe Vandermaelen (1795-1869). Deze kaarten geven een gedetailleerd beeld van heel België en worden beschouwd als de opvolger van de Ferrariskaarten uit de periode 1771-1778. Met de Popp-kaarten wordt de verzameling van kadasterkaarten bedoeld die in de 19de eeuw uitgegeven werd door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). Een vierde bron is de topografische kaart van 1873.

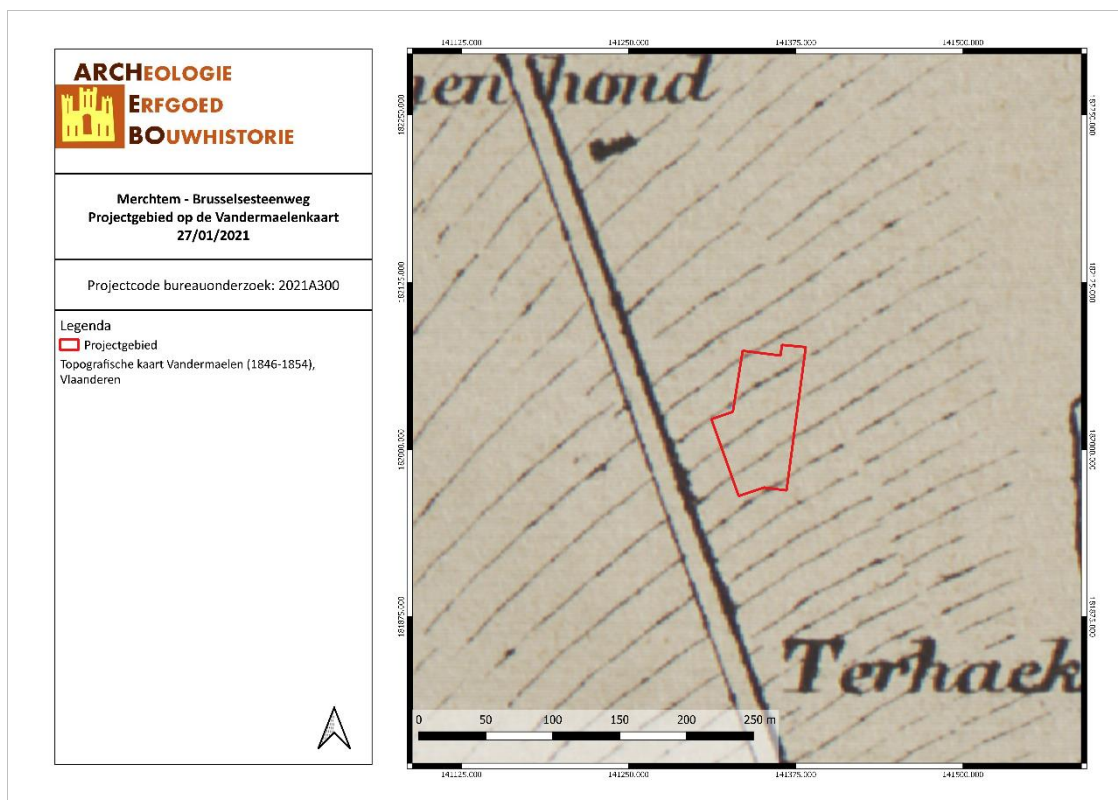
Op 19de-eeuwse cartografische bronnen is het terrein onbebouwd weergegeven. De Atlas der Buurtwegen toont dat het projectgebied kruist met drie ongenummerde percelen. Over het landgebruik rond deze periode geeft deze kaart geen informatie. Ten zuidwesten van het projectgebied ligt de *Route de Termonde à Bruxelles*, de huidige Brusselsesteenweg. De Vandermaelenkaart toont het projectgebied eveneens niet specifiek gekarteerd. Er kan dus geen uitspraak gedaan worden over het gebruik van het terrein gedurende deze periode. De lijnen die door het terrein lopen, tonen wel aan dat het projectgebied op een helling ligt. Op de Popp-kaart kruist het projectgebied met de percelen 74c, 75c en 76. De legger bij de Popp-kaart kon niet geraadpleegd worden voor dit landsdeel. De huidige Brusselsesteenweg wordt op deze kaart benoemd als *Route Provinciale de Merchtem à Bruxelles*. De topografische kaart van 1873 toont dezelfde situatie als de andere 19de-eeuwse kaarten.

MEBR/21/01/27/19 - Digitale aanmaak

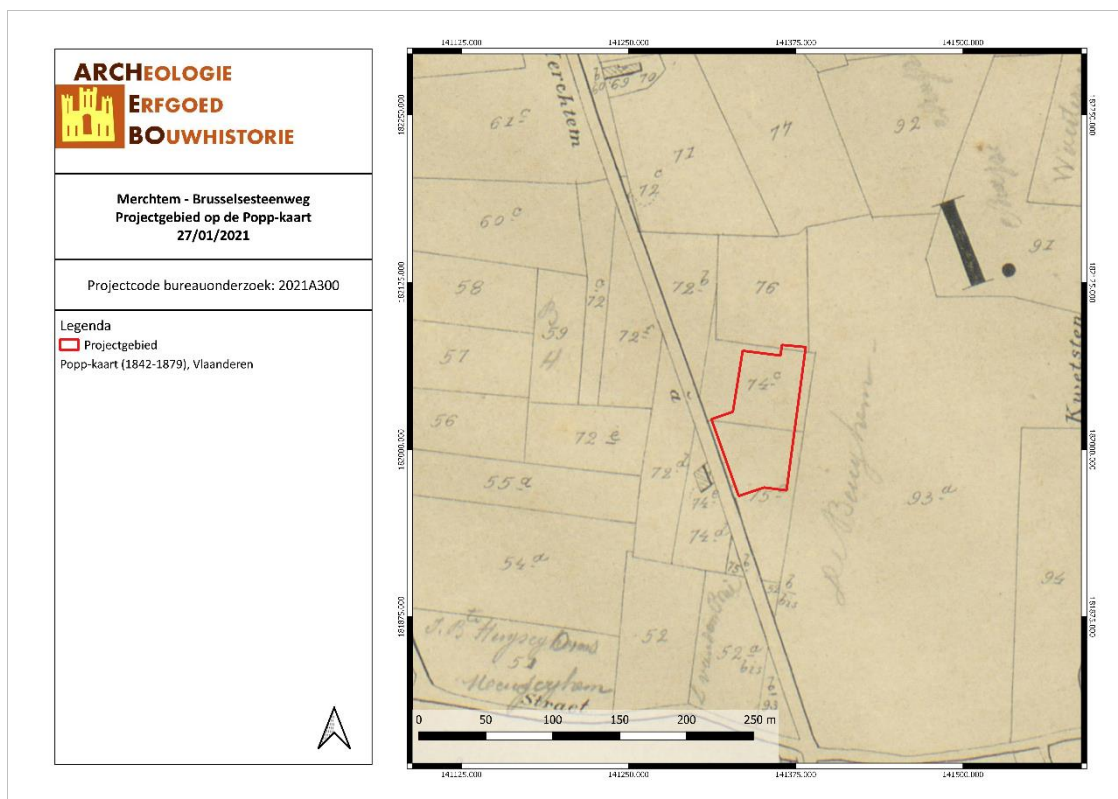
Figuur 29: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2021)

¹⁷ Geopunt Vlaanderen, "Atlas der Buurtwegen", geraadpleegd 2 januari 2018, <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

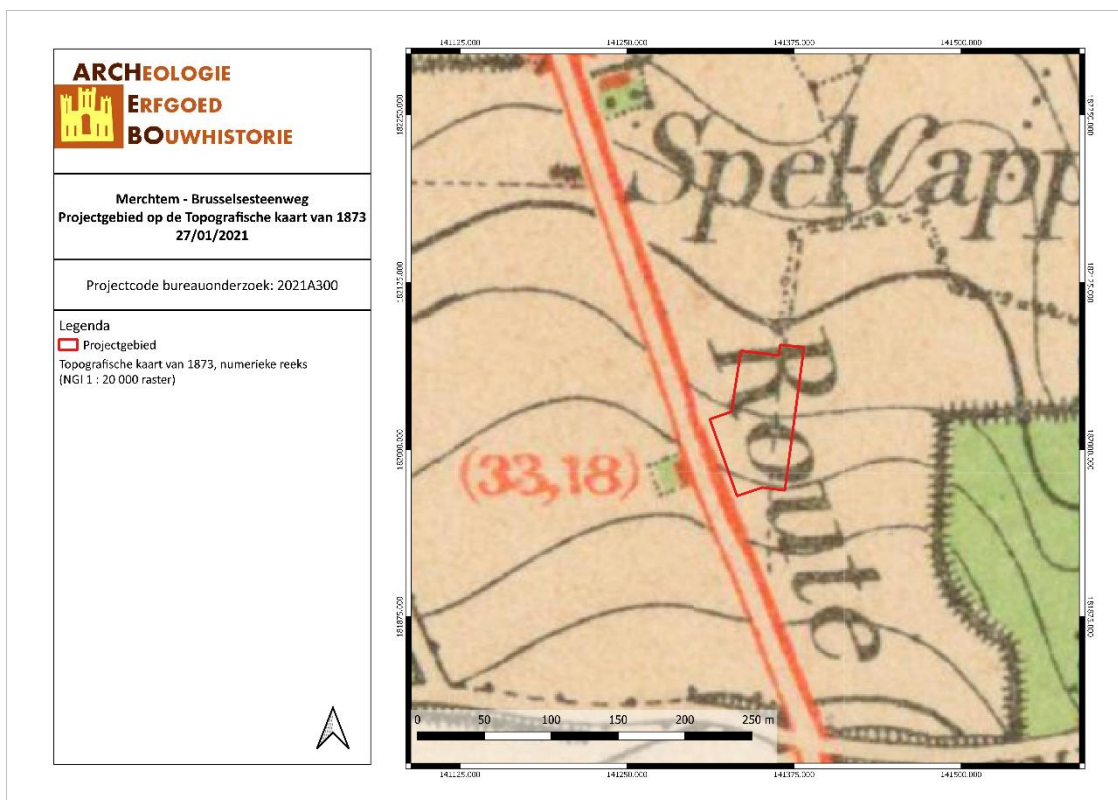
MEBR/21/01/27/20 - Digitale aanmaak

Figuur 30: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/21 - Digitale aanmaak

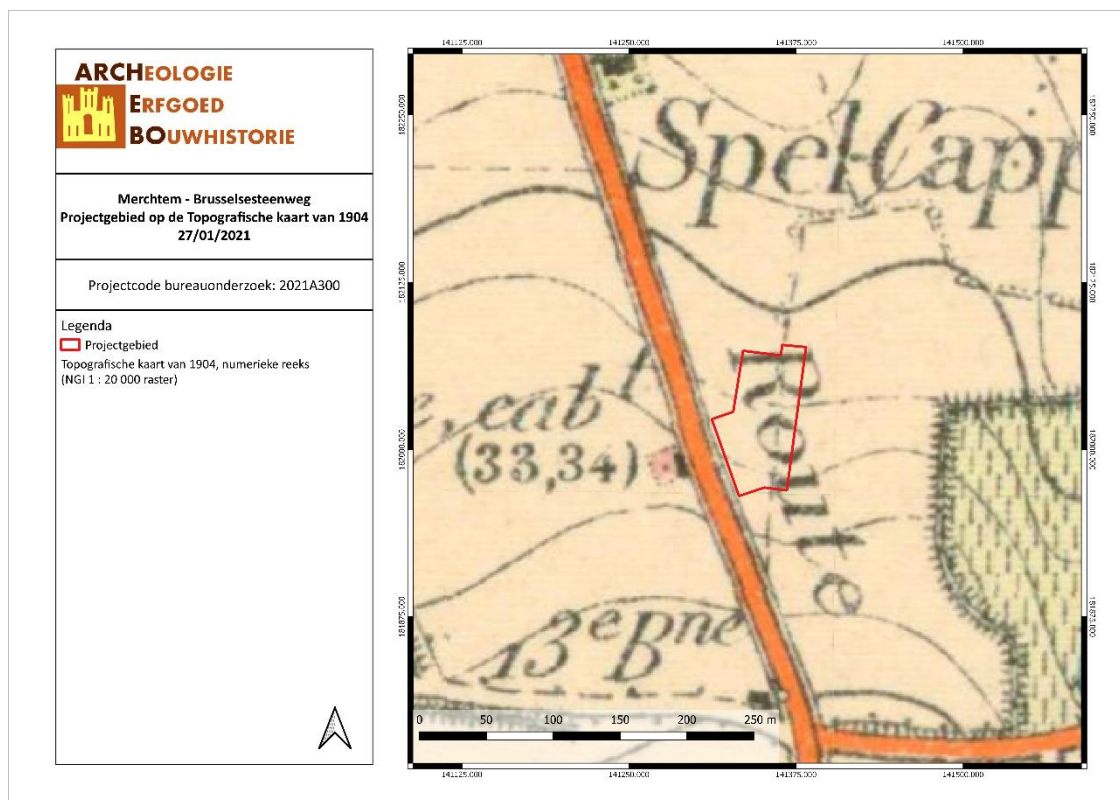
Figuur 31: Situering van het projectgebied op de Poppkaart (Geopunt, 2021)

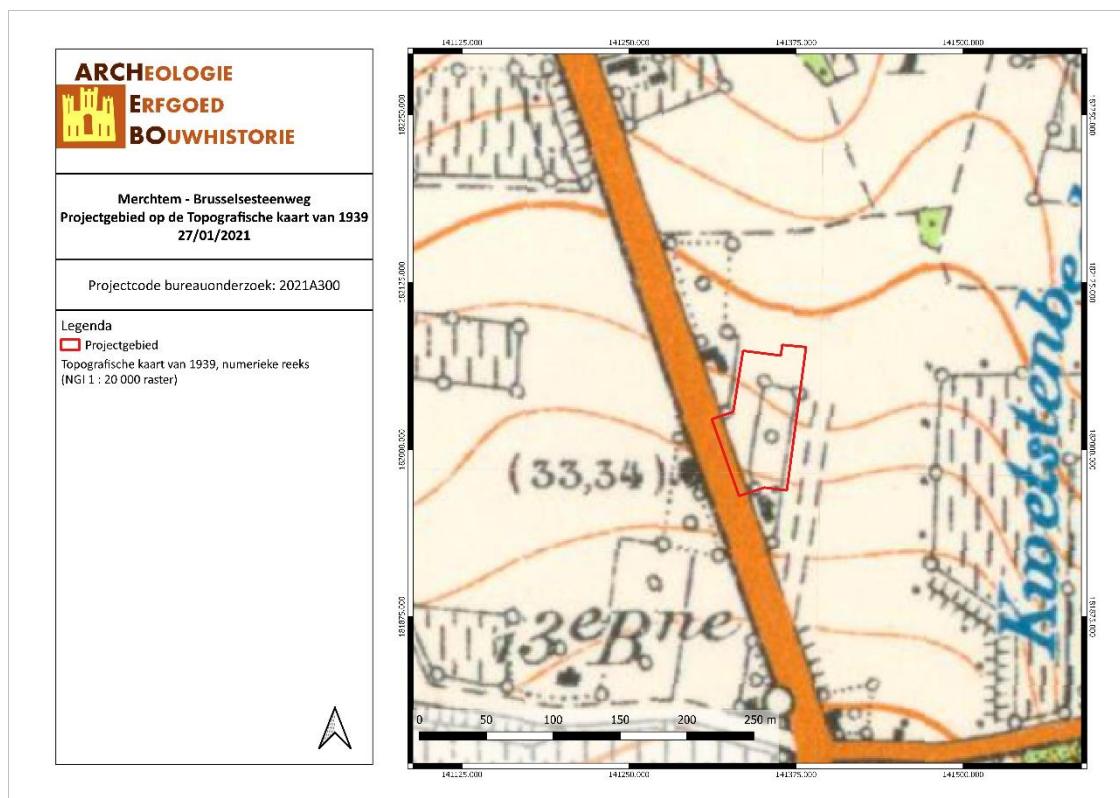
MEBR/21/01/27/22 - Digitale aanmaak

Figuur 32: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1873 (Cartesius, 2021)

Vervolgens worden er topografische kaarten en luchtfoto's uit de 20ste en 21ste eeuw vergeleken. Tussen 1873 en 1904 blijft de situatie ongewijzigd. Tussen 1904 en 1939 verschijnt er bebouwing ten noorden en ten zuiden van het projectgebied. Het terrein zelf blijft onbebouwd, maar een deel wordt wel ingenomen door bomen. Rond 1969 bestaat het projectgebied grotendeels uit grasland met bomen. De noordwestelijke grens van het projectgebied wordt gekruist door bebouwing. Langs de oostelijke grens bestaat het terrein nog uit grasland (zonder bomen). Dezelfde situatie is grotendeels zichtbaar op de luchtfoto van 1971, enkel ligt de bebouwing ten noorden van het projectgebied, ze kruist dus niet met het terrein. Op de topografisch kaarten van 1981 en 1989 (identiek voor dit landsdeel) zijn de bomen verdwenen. Ongeveer in het midden van het terrein lijkt een klein gebouw te staan, maar dit wordt niet bevestigd door de orthofoto van 1979-1990. Deze orthofoto toont een projectgebied dat grotendeels uit grasland bestaat. Enkel in het uiterste zuiden staan enkele kleine constructies en de westelijke hoek is verhard (parking). Rond ca. 2000 zijn een deel van deze kleinere constructies verdwenen. Op de luchtfoto van 2000-2003 is de noordoostelijke hoek van het projectgebied verhard. Er lijkt ook een kleinere constructie te staan, omringd door bomen. Rond 2008 wordt de verharding in de westelijke hoek uitgebreid. Vanaf ca. 2017 zijn de verhardingen en constructie in het noorden van het terrein verwijderd. De verharding in het westen en de constructies in het zuiden zijn nog steeds zichtbaar op de orthofoto van 2020.

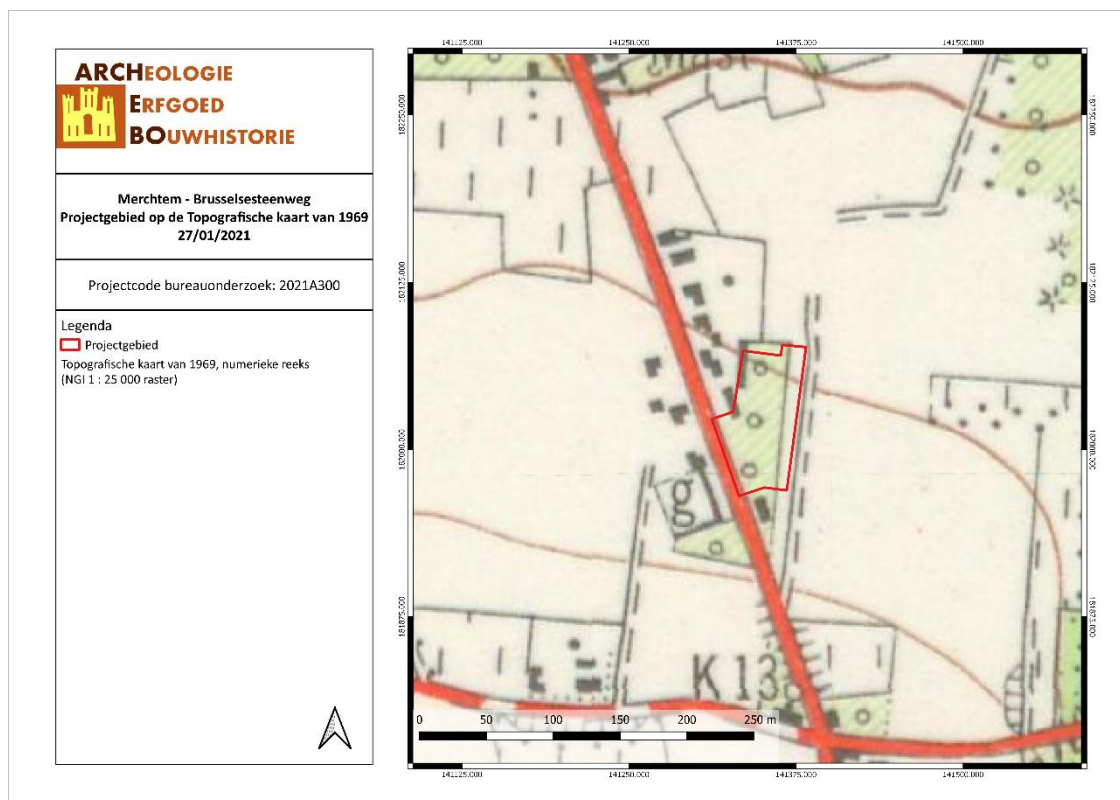

MEBR/21/01/27/23 - Digitale aanmaak

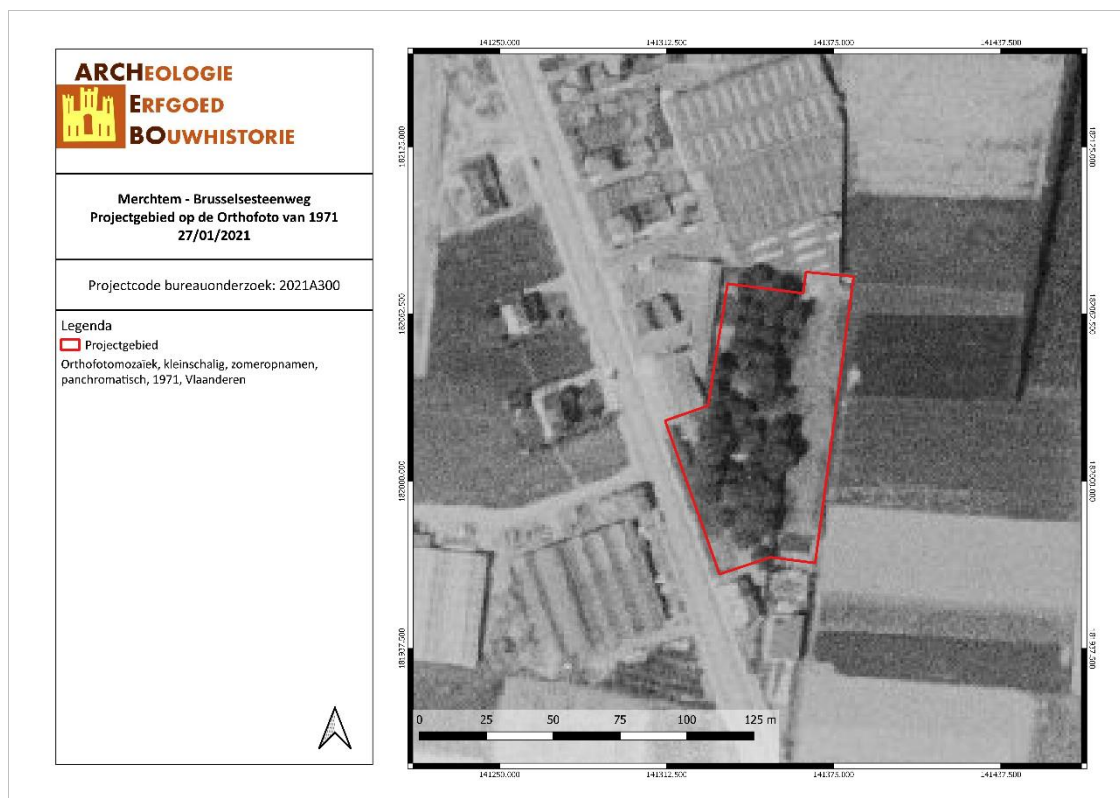
Figuur 33: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1904 (Cartesius, 2021)

MEBR/21/01/27/24 - Digitale aanmaak

Figuur 34: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1939 (Cartesius, 2021)

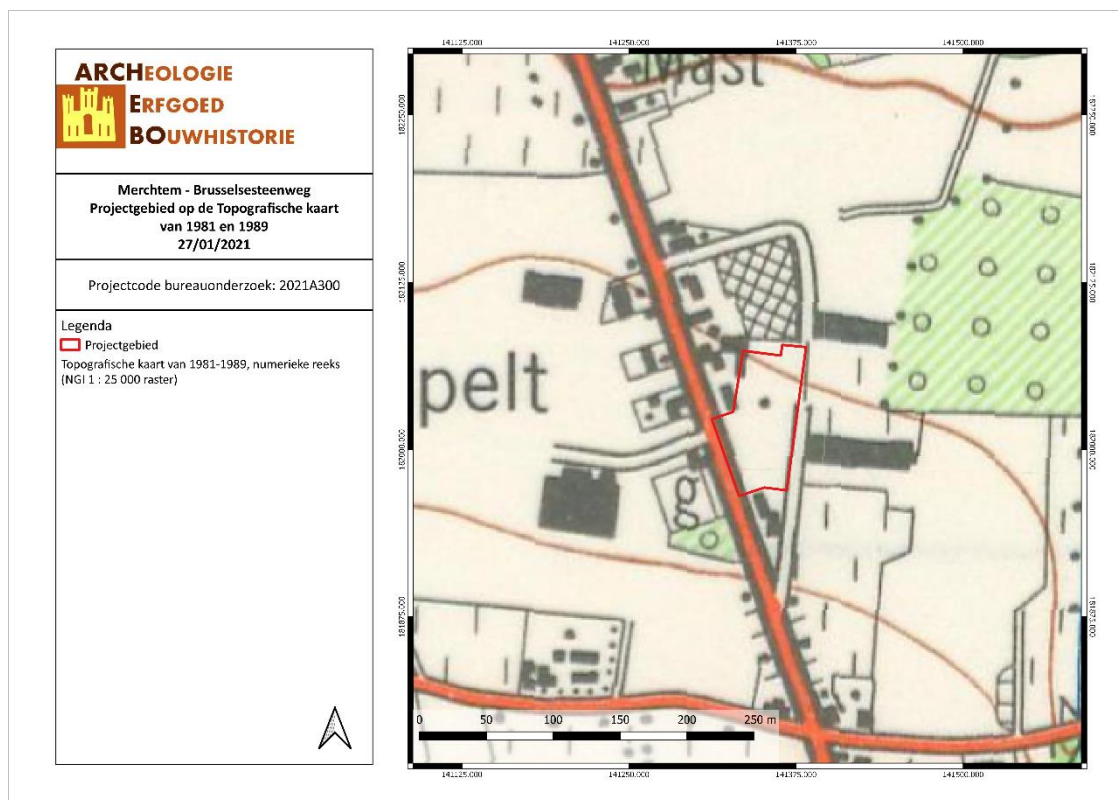

MEBR/21/01/27/25 - Digitale aanmaak

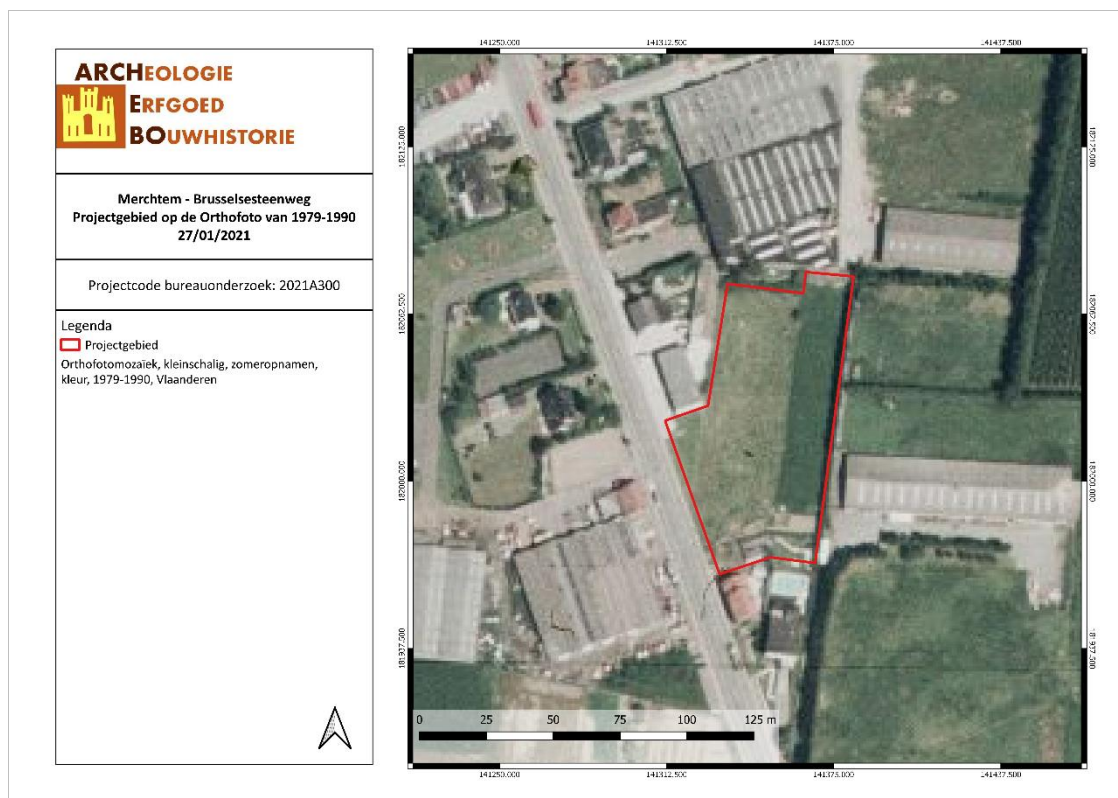
Figuur 35: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2021)

MEBR/21/01/27/26 - Digitale aanmaak

Figuur 36: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1971 (Geopunt, 2021)

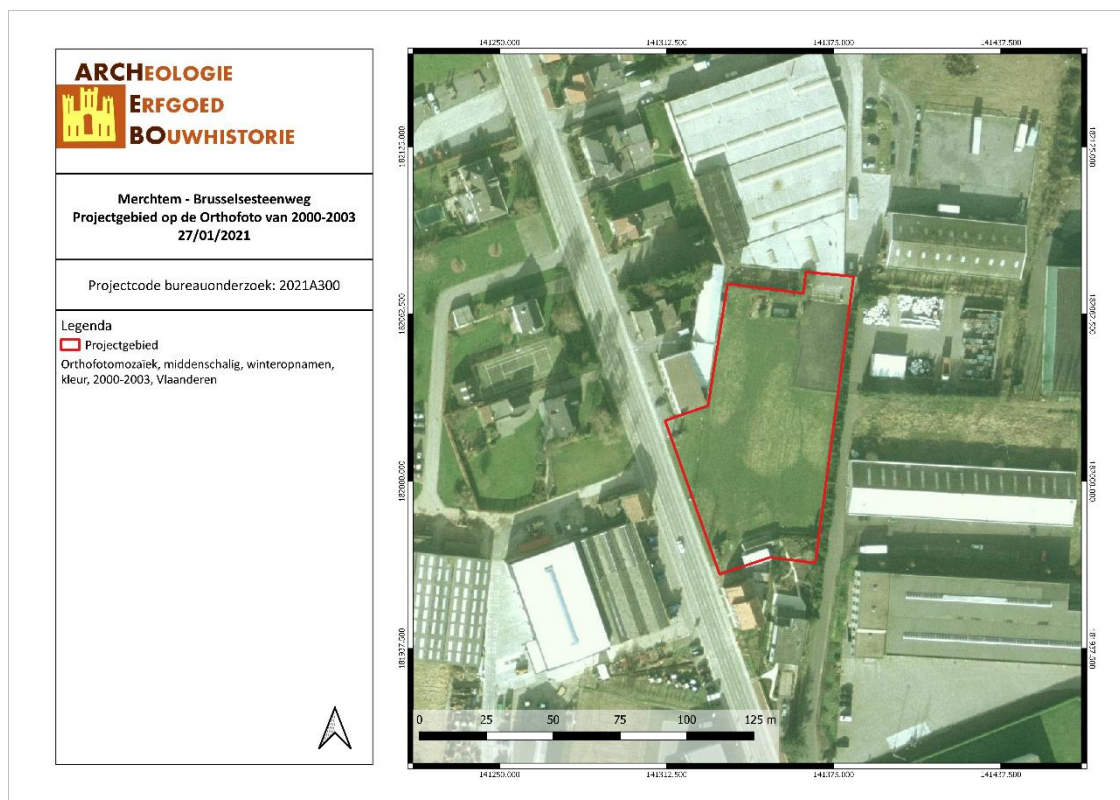

MEBR/21/01/27/27 - Digitale aanmaak

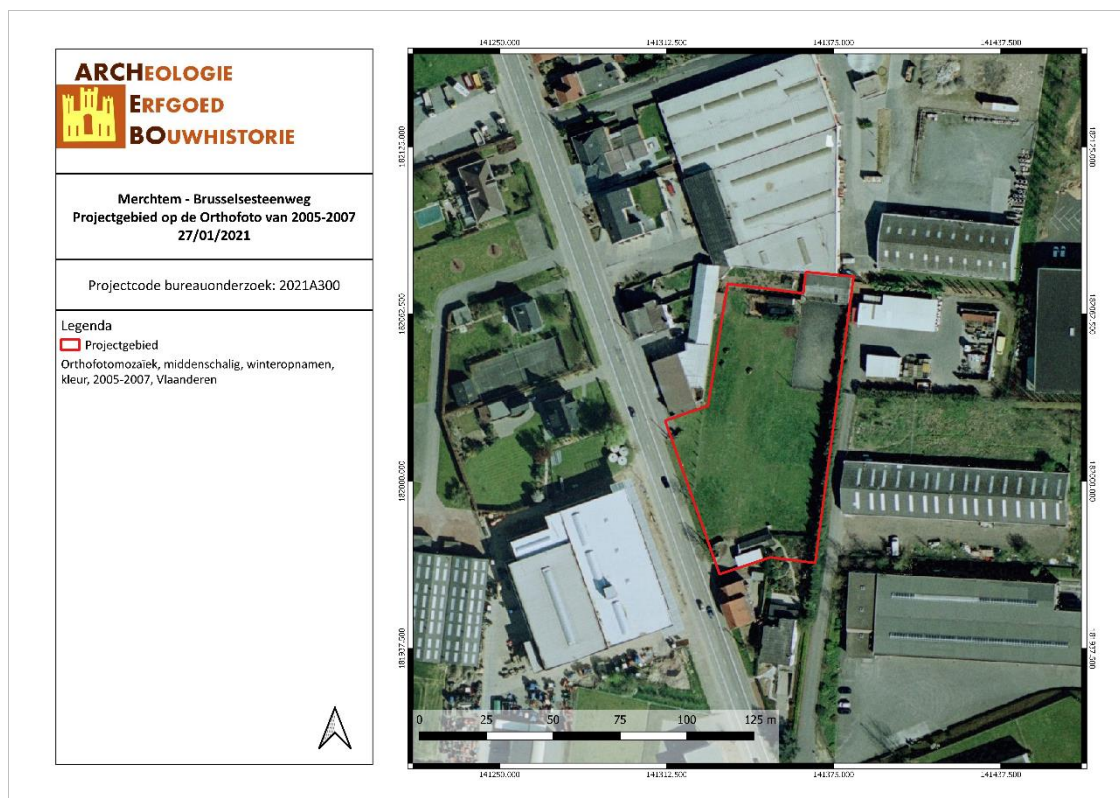
Figuur 37: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1981 en van 1989 (Cartesius, 2021)

MEBR/21/01/27/28 - Digitale aanmaak

Figuur 38: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1979-1990 (Geopunt, 2021)

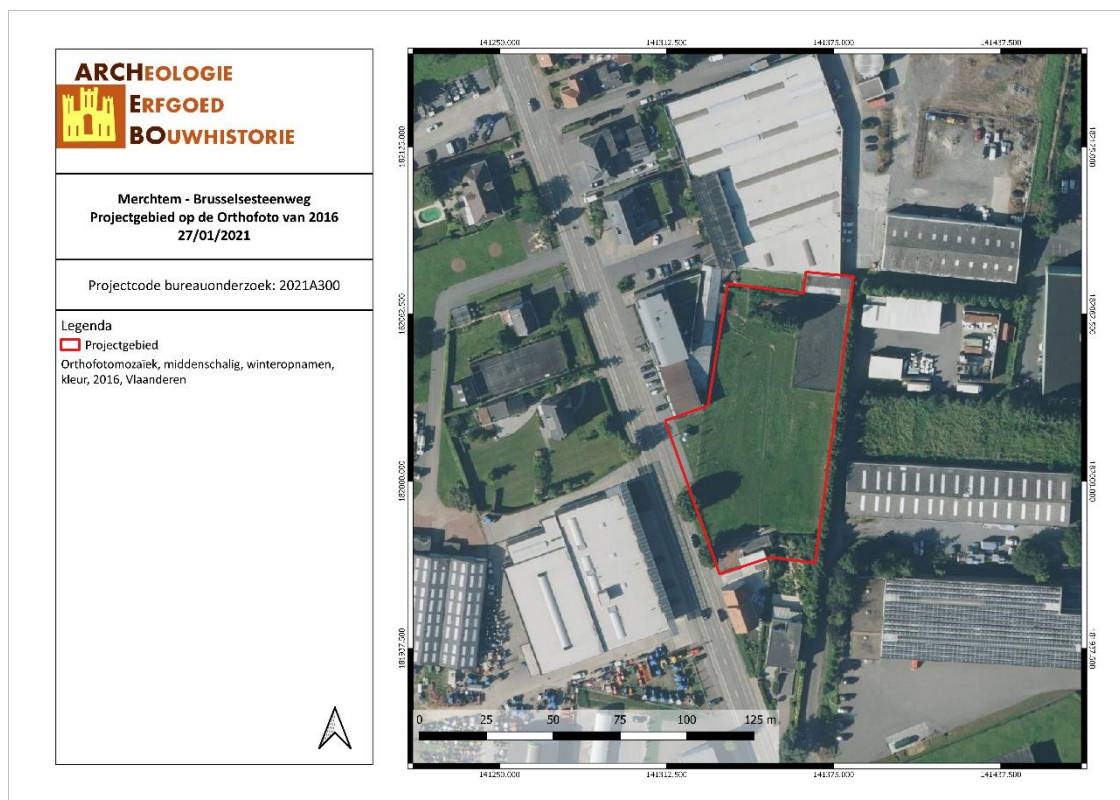

MEBR/21/01/27/29 - Digitale aanmaak

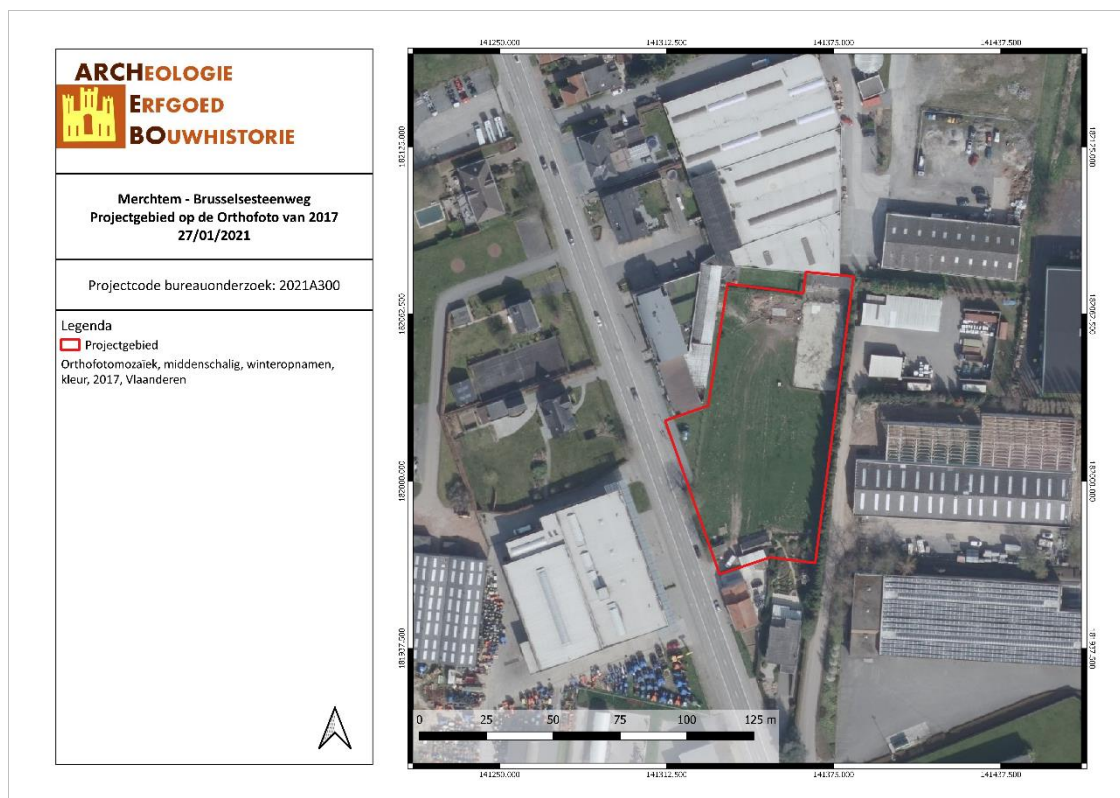
Figuur 39: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2000-2003 (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/30 - Digitale aanmaak

Figuur 40: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2005-2007 (Geopunt, 2021)

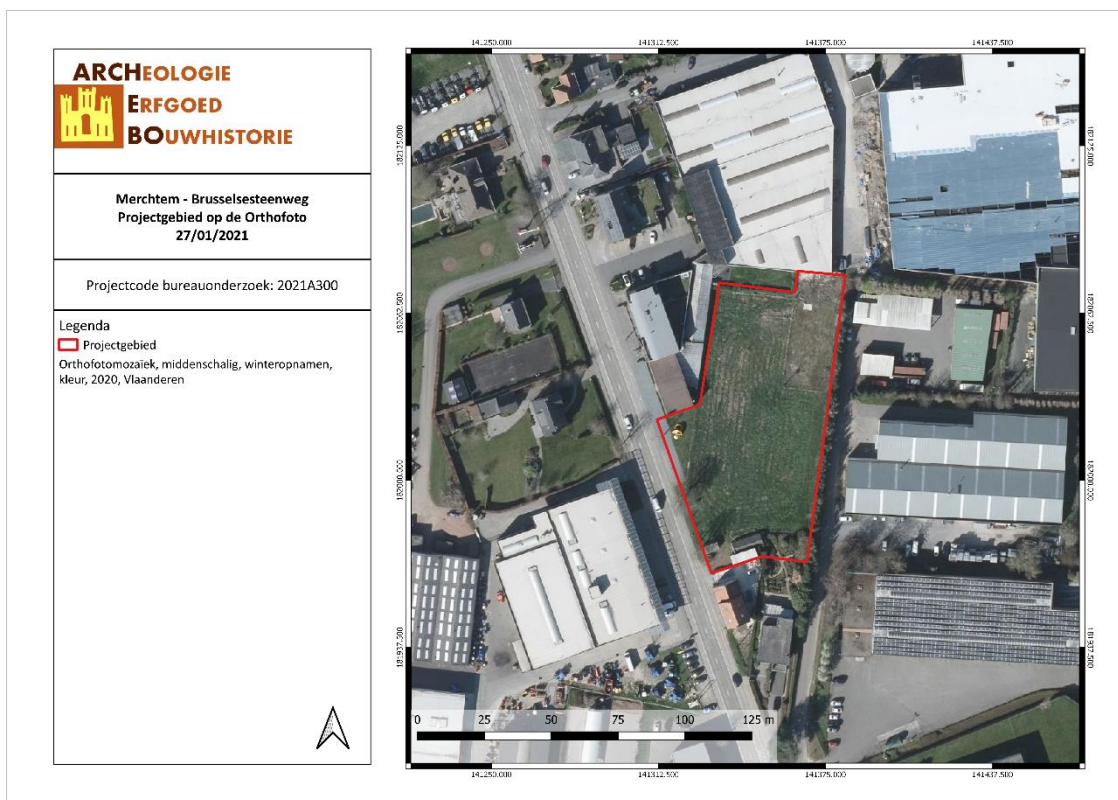

MEBR/21/01/27/31 - Digitale aanmaak

Figuur 41: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2016 (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/32 - Digitale aanmaak

Figuur 42: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2017 (Geopunt, 2021)

MEBR/21/01/27/33 - Digitale aanmaak

Figuur 43: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2020 (Geopunt, 2021)

3.4 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

Op basis van bovenstaande gegevens kan er een verwachting opgesteld worden naar mogelijke archeologische waarden binnen het projectgebied.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als Lca. Dit zijn zwak gleyige zandleemgronden met textuur B horizont. De Ap rust op een E horizont (ongeveer 40cm dik) of ligt rechtstreeks op de textuur B horizont. De B horizont is aangerijkt met klei en sesquioxiden en bestaat uit een bruin zwaar zandleem. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120cm diepte. Normaal hebben deze gronden geen watergebrek noch wateroverlast.

Dergelijke bodems zijn veelal goed bewaarde bodems voor het vinden van steentijdartefaten sites. Het projectgebied ligt bovendien op een noord-gerichte helling aan de Kwetstenbeek-vallei. Gezien deze topografische ligging is er een matig tot hoge verwachting op Steentijd. Bijkomstig ligt het projectgebied in een gradiëntzone van een natte vallei naar een droog plateau. De Kwetstenbeek stroomt vanaf 200m ten oosten van het projectgebied, vanaf ca. 500m ten westen van het terrein ligt een aftakking van de Grote Molenbeek, die ca. 900m ten noordwesten van het projectgebied ligt. Ca. 700m ten oosten van het projectgebied ligt een aftakking van de Lindebeek. Dergelijke plaatsen zijn ideaal voor tijdelijke steentijdkampementen.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest ongeveer vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Bovendien is een deel in het noorden van het projectgebied tijdelijk verhard geweest. In het westen is nog steeds verharding aanwezig. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied echter spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

Binnen het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. De Centrale Archeologische inventaris toont wel verschillende vondsten/locaties in de directe en ruime omgeving. Het betreft recente drainage greppels uit de Nieuwste Tijd (CAI 224512), een vierkante rechthoekige grachtstructuur uit de Late Middeleeuwen (CAI 150505), enkele klingen uit de Steentijd en fragmenten van gewoon gebruiksaardewerk uit de Romeinse Tijd (CAI 150504), de locatie van een kapel uit de Late Middeleeuwen (CAI 10109), een site met walgracht uit de Volle Middeleeuwen (CAI 3340), een hoeve uit de 17de eeuw (CAI 3543), de locatie van een villa of vicus uit de Midden-Romeinse Tijd (CAI 3349) en handgevormd aardewerk uit de Metaaltijden en greppels, kuilen en paalsporen uit de Nieuwe Tijd (CAI 224063).

Het projectgebied bevindt zich dus in een omgeving met groot archeologisch potentieel. Op basis hiervan kunnen sporensites aanwezig zijn, gaande van de Metaaltijden tot en met de Nieuwste Tijd.

4 RESULTATEN BUREAUONDERZOEK

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het bureauonderzoek samengevat en geanalyseerd. Deze analyse leidt tot een advies voor een eventueel vervolgonderzoek of voor een vrijgave van het terrein. Dit advies dient bekrachtigd te worden door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

4.1 ALGEMEEN

Naar aanleiding van een omgevingsvergunning heeft ARCHEBO bvba een archeologienota opgemaakt voor een projectgebied aan de Brusselsesteenweg (zonder huisnummer) in Merchtem (Vlaams-Brabant). Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever een nieuw gebouw optrekken. Binnen het gebouw worden twee ruimtes voor detailhandel, twee industriële ruimtes, een kantoorruimte en drie appartementen voorzien. Rond de nieuwbouw wordt de bodem grotendeels verhard. In het noorden van het terrein zal een groene zone aangelegd worden. Het projectgebied is ca. 5 158,380 m² groot.

4.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

Het doel van dit bureauonderzoek was een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. *Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?*

Binnen het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. De Centrale Archeologische inventaris toont wel verschillende vondsten/locaties in de directe en ruime omgeving. Het betreft recente drainage greppels uit de Nieuwste Tijd (CAI 224512), een vierkante rechthoekige grachtstructuur uit de Late Middeleeuwen (CAI 150505), enkele klingen uit de Steentijd en fragmenten van gewoon gebruiksaardewerk uit de Romeinse Tijd (CAI 150504), de locatie van een kapel uit de Late Middeleeuwen (CAI 10109), een site met walgracht uit de Volle Middeleeuwen (CAI 3340), een hoeve uit de 17de eeuw (CAI 3543), de locatie van een villa of vicus uit de Midden-Romeinse Tijd (CAI 3349) en handgevormd aardewerk uit de Metaaltijden en greppels, kuilen en paalsporen uit de Nieuwe Tijd (CAI 224063).

2. *Welke info valt er te vinden over de voormalige constructies op het terrein?*

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest ongeveer vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Bovendien is een deel in het noorden van het projectgebied tijdelijk verhard geweest. In het westen is nog steeds verharding aanwezig. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied echter spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

3. *Welke archeologische structuren kunnen ter hoogte van het projectgebied verwacht worden op basis van een analyse van het historische kaart- en bronnenmateriaal?*

Op basis van de historische bronnen en kaarten kan geen uitsluitsel gemaakt worden in de te verwachten structuren.

4. *In welke mate en in welke zones kan er een recente verstoring verwacht worden van archeologisch erfgoed?*

Ter hoogte van de bestaande constructies en verhardingen en in het noorden van het projectgebied kan er verstoring van de bodem en het bodemarchief verwacht worden. Toekomstige verstoringen zijn te verwachten bij het optrekken van de nieuwbouw en het aanleggen van de nieuwe verhardingen.

4.3 SAMENVATTING / ASSESSMENT BUREAUONDERZOEK

In deze samenvatting wordt een kort overzicht gegeven van de werkwijze van het bureauonderzoek en de belangrijkste conclusies. Bovendien wordt een afweging gemaakt van de noodzaak voor verder vooronderzoek voor de locatie.

4.3.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Binnen het projectgebied zal de opdrachtgever een nieuw gebouw optrekken. Op het gelijkvloers zullen twee ruimtes voor detailhandel en twee industriële ruimtes voorzien worden, op de eerste verdieping komen een kantoorruimte en drie appartementen. De fundering zal bestaan uit een betonplaat op volle grond. Rond het gebouw zal de bodem grotendeels verhard worden voor een parking, een overdekte fietsenstalling, laadkades en het plaatsen van een container. Het noorden van het projectgebied zal bestaan uit een groene zone. In het zuiden van het projectgebied worden twee kleinere groene zones voorzien, elk met een brandkraan en één met een pompput. Het projectgebied is ca. 5 158,380 m² groot.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als Lca. Dit zijn zwak gleyige zandleemgronden met textuur B horizont. De Ap rust op een E horizont (ongeveer 40cm dik) of ligt rechtstreeks op de textuur B horizont. De B horizont is aangerijkt met klei en sesquioxiden en bestaat uit een bruin zwaar zandleem. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120cm diepte. Normaal hebben deze gronden geen watergebrek noch wateroverlast.

Dergelijke bodems zijn veelal goed bewaarde bodems voor het vinden van steentijdartefactsites. Het projectgebied ligt bovendien op een noord-gerichte helling aan de Kwetstenbeek-vallei. Gezien deze topografische ligging is er een matig tot hoge verwachting op Steentijd. Bijkomstig ligt het projectgebied in een gradiëntzone van een natte vallei naar een droog plateau. De Kwetstenbeek stroomt vanaf 200m ten oosten van het projectgebied, vanaf ca. 500m ten westen van het terrein ligt een aftakking van de Grote Molenbeek, die ca. 900m ten noordwesten van het projectgebied ligt. Ca. 700m ten oosten van het projectgebied ligt een aftakking van de Lindebeek. Dergelijke plaatsen zijn ideaal voor tijdelijke steentijdkampementen.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest ongeveer vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Bovendien is een deel in het noorden van het projectgebied tijdelijk verhard geweest. In het westen is nog steeds verharding aanwezig. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied echter spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

Binnen het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. De Centrale Archeologische inventaris toont wel verschillende vondsten/locaties in de directe en ruime omgeving. Het betreft recente drainage greppels uit de Nieuwste Tijd (CAI 224512), een vierkante rechthoekige grachtstructuur uit de Late Middeleeuwen (CAI 150505), enkele klingen uit de Steentijd en fragmenten van gewoon gebruiksaardewerk uit de Romeinse Tijd (CAI 150504), de locatie van een kapel uit de Late Middeleeuwen (CAI 10109), een site met walgracht uit de Volle Middeleeuwen (CAI 3340), een hoeve uit de 17de eeuw (CAI 3543), de locatie van een villa of vicus uit de Midden-Romeinse Tijd (CAI 3349) en handgevormd aardewerk uit de Metaaltijden en greppels, kuilen en paalsporen uit de Nieuwe Tijd (CAI 224063).

Het projectgebied bevindt zich dus in een omgeving met groot archeologisch potentieel. Op basis hiervan kunnen sporensites aanwezig zijn, gaande van de Metaaltijden tot en met de Nieuwste Tijd.

4.3.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Binnen het gebouwen worden twee ruimtes voor detailhandel, twee industriële ruimtes, een kantoorruimte en drie appartementen voorzien. Rond de nieuwbouw wordt de bodem grotendeels verhard. In het noorden van het terrein zal een groene zone aangelegd worden. Het projectgebied is ca. 5 158,380 m² groot.

Volgens de bodemkaart van Vlaanderen wordt het projectgebied omschreven als Lca. Dit zijn zwak gleyige zandleemgronden met textuur B horizont. De Ap rust op een E horizont (ongeveer 40cm dik) of ligt rechtstreeks op de textuur B horizont. De B horizont is aangerijkt met klei en sesquioxiden en bestaat uit een bruin zwaar zandleem. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120cm diepte. Normaal hebben deze gronden geen watergebrek noch wateroverlast.

Dergelijke bodems zijn veelal goed bewaarde bodems voor het vinden van steentijdartefatsites. Het projectgebied ligt bovendien op een noord-gerichte helling aan de Kwetstenbeek-vallei. Gezien deze topografische ligging is er een matig tot hoge verwachting op Steentijd. Bijkomstig ligt het projectgebied in een gradiëntzone van een natte vallei naar een droog plateau. De Kwetstenbeek stroomt vanaf 200m ten oosten van het projectgebied, vanaf ca. 500m ten westen van het terrein ligt een aftakking van de Grote Molenbeek, die ca. 900m ten noordwesten van het projectgebied ligt. Ca. 700m ten oosten van het projectgebied ligt een aftakking van de Lindebeek. Dergelijke plaatsen zijn ideaal voor tijdelijke steentijdkampementen.

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kon worden achterhaald dat er binnen het projectgebied bebouwing aanwezig is geweest ongeveer vanaf het laatste kwart van de 20ste eeuw. Bovendien is een deel in het noorden van het projectgebied tijdelijk verhard geweest. In het westen is nog steeds verharding aanwezig. Historisch gezien kunnen we voor het projectgebied echter spreken van een lage densiteit aan bebouwing. Deze bebouwing kan de bodem en de ondergrond wel (plaatselijk) verstoord hebben.

Binnen het plangebied zelf zijn er geen archeologische waarden bekend. De Centrale Archeologische inventaris toont wel verschillende vondsten/locaties in de directe en ruime omgeving. Het betreft recente drainage greppels uit de Nieuwste Tijd (CAI 224512), een vierkante rechthoekige grachtstructuur uit de Late Middeleeuwen (CAI 150505), enkele klingen uit de Steentijd en fragmenten van gewoon gebruiksaardewerk uit de Romeinse Tijd (CAI 150504), de locatie van een kapel uit de Late Middeleeuwen (CAI 10109), een site met walgracht uit de Volle Middeleeuwen (CAI 3340), een hoeve uit de 17de eeuw (CAI 3543), de locatie van een villa of vicus uit de Midden-Romeinse Tijd (CAI 3349) en handgevormd aardewerk uit de Metaaltijden en greppels, kuilen en paalsporen uit de Nieuwe Tijd (CAI 224063).

Het projectgebied bevindt zich dus in een omgeving met groot archeologisch potentieel. Op basis hiervan kunnen sporensites aanwezig zijn, gaande van de Metaaltijden tot en met de Nieuwste Tijd.

4.4 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat de geplande werken het archeologisch bodemarchief zullen verstoren en er bijkomende maatregelen nodig zijn. Dit wordt verder besproken in het 'Programma van maatregelen'.

5 BIBLIOGRAFIE

Publicaties

Bogemans, Frieda. *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart - Kaartblad 23 Mechelen*. Quartairgeologische Kaart. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie, 1996.

Claesen, Jan, Ben Van Genechten, Giel Verbeelen, Evelien Dirix, Kevin Bouckaert, Annelien Sys, en Evelien Audenaert. 'Archeologienota Merchtem - KMO Zone'. Archeologienota. Kortenaeken: ARCHEBO bvba, september 2017.

Claesen, Jan, Ben Van Genechten, Giel Verbeelen, Evelien Dirix, Annelien Sys, Evelien Audenaert, Emma Keersmaekers, en Kevin Bouckaert. 'Nota Merchtem - KMO-zone'. Nota. Kortenaeken: ARCHEBO bvba, mei 2018.

De Raymaeker, Annelies, en Sara Claessens. 'Archeologienota: Het archeologisch potentieel vooronderzoek aan de Preenakker te Merchtem'. Archeologienota. Tienen: Studiebureau Archeologie bvba, 2019.

De Raymaeker, Annelies, en Leslie Engels. 'Nota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Terspelt te Merchtem'. Nota. Tienen: Studiebureau Archeologie bvba, 2019.

Dewille, Tom, en Sara Houbrechts. 'Merchtem, Robbrechtstraat'. Archeologienota. Hasselt: Condor Archaeological Research bvba, november 2020.

Hellinx, Alice-Jan. 'Nota Merchtem - Puursstraat'. Nota. Bornem: All-Archeo bvba, 2019.

Laga, Pieter, Stephen Louwye, en Stéphane Geets. 'Paleogene and Neogene lithostratigraphic units (Belgium)', *Geologica Belgica*, 4/1-2 (2001): 135-52.

Massagé, Liesbeth. 'Archeologienota Merchtem, Koeweidestraat'. Archeologienota. Gent: BAAC Vlaanderen bvba, maart 2018.

Van Ranst, E., en C. Sys. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1 : 20 000)*. Gent: Laboratorium voor Bodemkunde - Universiteit Gent, 2000.

Vander Cruyssen, Margot, en Piotr Pawelczak. 'Nota Merchtem, Koeweidestraat'. Nota. Gent: BAAC Vlaanderen bvba, september 2019.

Vander Ginst, Vanessa, en Laurane Dupont. 'Archeologienota: Het archeologisch vooronderzoek aan de Wolvertemsesteenweg te Merchtem'. Archeologienota. Tienen: Studiebureau Archeologie bvba, 2018.

Online bronnen

Agentschap Onroerend Erfgoed. 'Inventaris Onroerend Erfgoed'. Geraadpleegd 17 januari 2017. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>.

'Ferriskaarten'. In *Wikipedia*, 26 december 2019. <https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Ferriskaarten&oldid=55318413>.

'Geopunt', z.d. <https://www.geopunt.be/>.

Geopunt Vlaanderen. 'Atlas der Buurtwegen'. Geraadpleegd 2 januari 2017. <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

Gemeente Merchtem. 'Geschiedenis'. Geraadpleegd 29 januari 2021.
<https://www.merchtem.be/product/387/geschiedenis>.

'Maurits Gysseling: Toponymisch Woordenboek (1960) p. 687'. Geraadpleegd 29 januari 2021.
<https://bouwstoffen.kantl.be/tw/facsimile/?page=687>.

'Merchtem'. In *Wikipedia*, 26 januari 2021.
<https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Merchtem&oldid=58166751>.

'Merchtem'. Geraadpleegd 29 januari 2021. <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14081>.

'Villaretkaart'. In *Wikipedia*, 6 februari 2020.
<https://nl.wikipedia.org/w/index.php?title=Villaretkaart&oldid=55613913>.

6 FIGURENLIJST

Figuur 1: Criteria bij omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen	4
Figuur 2: Situering van het projectgebied en de coördinaten op de GRB-kadasterkaart (Geopunt, 2021) .	6
Figuur 3: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2021).....	6
Figuur 4: Bestaande toestand (initiatiefnemer, 2021)	8
Figuur 5: Bestaande toestand (initiatiefnemer, 2021)	8
Figuur 6: Bestaande toestand (initiatiefnemer, 2021)	9
Figuur 7: Zicht langs Brusselsesteenweg (initiatiefnemer, 2021).....	9
Figuur 8: Situering van het projectgebied op Orthofoto (Geopunt, 2021).....	10
Figuur 9: Situering van het projectgebied op Gewestplan (Geopunt, 2021).....	10
Figuur 10: Inplanting en gelijkvloers (initiatiefnemer, 2021)	11
Figuur 11: Eerste verdieping (initiatiefnemer, 2021)	12
Figuur 12: Snede (initiatiefnemer, 2021)	12
Figuur 13: Situering van het projectgebied op Toekomstplan (ARCHEBO bvba, 2021)	13
Figuur 14: Topografische kaart met situering van het projectgebied (Geopunt, 2021).....	15
Figuur 15: Situering van het projectgebied op het Digitaal Hoogtemodel (Geopunt, 2021)	15
Figuur 16: Hoogteprofiel doorheen het plangebied in ZW-NO richting (Geopunt, 2021)	16
Figuur 17: Merchtem aangegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Geopunt, 2021)	16
Figuur 18: Situering van het projectgebied op de Tertiairgeologische kaart (DOV, 2021).....	17
Figuur 19: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/200.000 (DOV, 2021)	18
Figuur 20: Uitleg van het type volgens de quartairgeologische kaart, schaal 1/200.000 (DOV, 2021)	18
Figuur 21: Situering van het projectgebied op de Quartairgeologische kaart 1/50.000 (DOV, 2021)	19
Figuur 22: Situering van het projectgebied op de bodemkaart Vlaanderen (DOV, 2021)	20
Figuur 23: Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart (Geopunt, 2021).....	20
Figuur 24: Bodemgebruik in de omgeving van het plangebied volgens de bodemgebruikskaart (Geopunt, 2021).....	21
Figuur 25: Kaart met aanduiding van het projectgebied en de vondstlocaties uit de CAI (CAI, 2021)	23
Figuur 26: Kaart met situering van het projectgebied en IOE-relicten op GRB-basiskaart (IOE, 2021)	25
Figuur 27: Detail uit de Villaretkaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021)	27
Figuur 28: Detail uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied (Geopunt, 2021).....	27
Figuur 29: Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen (Geopunt, 2021)	28
Figuur 30: Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen (Geopunt, 2021)	29
Figuur 31: Situering van het projectgebied op de Poppkaart (Geopunt, 2021)	29
Figuur 32: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1873 (Cartesius, 2021).....	30
Figuur 33: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1904 (Cartesius, 2021).....	31
Figuur 34: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1939 (Cartesius, 2021).....	31
Figuur 35: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1969 (Cartesius, 2021).....	32
Figuur 36: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1971 (Geopunt, 2021)	32
Figuur 37: Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van 1981 en van 1989 (Cartesius, 2021).....	33
Figuur 38: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 1979-1990 (Geopunt, 2021).....	33
Figuur 39: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2000-2003 (Geopunt, 2021).....	34
Figuur 40: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2005-2007 (Geopunt, 2021).....	34
Figuur 41: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2016 (Geopunt, 2021)	35
Figuur 42: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2017 (Geopunt, 2021)	35
Figuur 43: Situering van het projectgebied op de Orthofoto van 2020 (Geopunt, 2021)	36

7 PLANNENLIJST

MEBR/21/01/27/1 - Digitale aanmaak	6
MEBR/21/01/27/2 - Digitale aanmaak	6
MEBR/21/01/27/3 - Digitale aanmaak	10
MEBR/21/01/27/4 - Digitale aanmaak	10
MEBR/21/01/27/5 - Digitale aanmaak	13
MEBR/21/01/27/6 - Digitale aanmaak	15
MEBR/21/01/27/7 - Digitale aanmaak	15
MEBR/21/01/27/8 - Digitale aanmaak	16
MEBR/21/01/27/9 - Digitale aanmaak	17
MEBR/21/01/27/10 - Digitale aanmaak	18
MEBR/21/01/27/11 - Digitale aanmaak	19
MEBR/21/01/27/12 - Digitale aanmaak	20
MEBR/21/01/27/13 - Digitale aanmaak	20
MEBR/21/01/27/14 - Digitale aanmaak	21
MEBR/21/01/27/15 - Digitale aanmaak	23
MEBR/21/01/27/16 - Digitale aanmaak	25
MEBR/21/01/27/17 - Digitale aanmaak	27
MEBR/21/01/27/18 - Digitale aanmaak	27
MEBR/21/01/27/19 - Digitale aanmaak	28
MEBR/21/01/27/20 - Digitale aanmaak	29
MEBR/21/01/27/21 - Digitale aanmaak	29
MEBR/21/01/27/22 - Digitale aanmaak	30
MEBR/21/01/27/23 - Digitale aanmaak	31
MEBR/21/01/27/24 - Digitale aanmaak	31
MEBR/21/01/27/25 - Digitale aanmaak	32
MEBR/21/01/27/26 - Digitale aanmaak	32
MEBR/21/01/27/27 - Digitale aanmaak	33
MEBR/21/01/27/28 - Digitale aanmaak	33
MEBR/21/01/27/29 - Digitale aanmaak	34
MEBR/21/01/27/30 - Digitale aanmaak	34
MEBR/21/01/27/31 - Digitale aanmaak	35
MEBR/21/01/27/32 - Digitale aanmaak	35
MEBR/21/01/27/33 - Digitale aanmaak	36